

ČASOPIS RODOPISNÉ SPOLEČNOSTI V PRAZE

Redigují:

ZD. KRISTEN

V. DAVÍDEK

FR. NAVRÁTIL

Ročník XII.

1940

Číslo 1.

O B S A H :

	Str.
Dr. Zdeněk Kristen: Úkoly českého rodopisu	1
Dr. Václav Bartuňek: Vývoj farních matrik	6
Vlastimil Holejšovský: Soupis svobodníků podle víry v Čáslavsku z r. 1651	18
Václav Matoušek: Deník učitele Jakuba Jana Ryby	26
Literatura. — Zprávy. — Rodopisná hlídka. — Z rodopisné společnosti.	

PŘÍLOHA:

Jaroslav Kliká: Rod JUDr. Antonína rytíře Randy a Dr. mont. h. c. Otakara rytíře Kruliše-Randy.

Vydává svým nákladem Rodopisná společnost v Praze.

Vytiskla tiskárna Jana Lernera v Praze-XV.

Užívání novin, známek povoleno ředitelstvím pošt v Praze čj. 77037/IIIa 1940.
Dohlédací poštovní úřad Praha 6.

Vyšlo 25. dubna 1940.

ČASOPIS RODOPISNÉ SPOLEČNOSTI V PRAZE.

Ročník XII.

1 9 4 0

Číslo 1.

Dr. Zdeněk Kristen :

Úkoly českého rodopisu.

Předneseno na valném shromáždění Rodopisné společnosti v Praze
dne 29. března 1940.

Programovou, všeobecně zaměřenou přednáškou Dra Antonína MARKUSA „*Rodopis, jeho úkoly a cíle*¹⁾“ byla Rodopisná společnost před jedenácti lety uvedena a zapojena do organisace české práce vědecké. Vracím-li se dnes k témuž tématu, omezenému však jen na naše domácí, české poměry, činím tak proto, že českému badání rodopisnému, které se v posledních letech, z důvodu ovšem především praktických, těší i v českých vrstvách občanských stále vzrůstajícímu zájmu, byla již s několika stran, a to nepochyběně právem, učiněna výtka neplánovitosti, roztríštěnosti a nedostatku pevného vědeckého programu²⁾. Není ovšem mým úmyslem vytýčiti v této přednášce soustavný a do podrobností propracovaný program české práce rodopisné, poněvadž jsem si dobře vědom, že při dnešním jejím stavu, kdy — podobně jako vlastivěda — je odkázána stále ještě z největší části na neodborně školené pracovníky-diletanty, bylo by to jistě předčasné. Chci proto nadhoditi jen několik vědeckých úkolů, k jejichž řešení nebo uskutečnění měli by čeští rodopisci především soustřediti své úsilí, a úvodem předeslati několik námětů, hledících k organisaci rodopisné práce, pokud totiž mohou přispěti jednak k snazšímu zvládnutí daných úkolů, jednak k větší soustavnosti rodopisného badání.

V tomto směru prvním požadavkem je míti řádný přehled dosud vykonané práce na kterémkoliv úseku českého badání rodopisného. Bude proto nutné pořídití úplnou vědeckou bibliografií dosavadní rodopisné literatury a to jak prací samostatně vydaných, tak i všech článků časopiseckých, roztríděnou podle věcných hledisek. Tento soupis bude pak stále pravidelně doplňován údaji o všech nových příspěvcích k českému rodopisu, i když jsou s vzácnou úplností registrovány v „*Bibliografii české historie*“, vydávané Historickým klubem v Praze.

¹⁾ Srovn. ČRS, roč. I. 1929, str. 9-16.

²⁾ Tak na př. Fr. ČÁDOU v Časopisu Národního musea, roč. C. 1926, str. 229-230, nebo posledně J. ŠEBÁNKEM v Časopise Matice Moravské, roč. LXII. 1938, str. 423-424.

Jinou důležitou pomůckou rodopiscovou je evidence rodopisných pramenů, jíž dosud, nehledíme-li k povšechným informacím, postrádáme. Bude proto nutné, přikročiti k soustavnému souboru soupisu všech pramenů k českému rodopisu jak písemných tak i výtvarných, ať jsou uloženy na území Čech a Moravy nebo v zahraničí. Pro počátek podle mého mínění bylo by účelnější založiti tuto soupisovou akci více do šířky nežli do hloubky, aby totiž co nejdříve bylo zjištěno, kde vůbec jaké prameny jsou uloženy. Přesto však u takových pramenů, které jsou badatelům těžko dostupné nebo jimž hrozí zkáza, doporučovalo by se hned při prvním výzkumu pořídit jejich spolehlivé opisy nebo (zejména u památek výtvarných, jako jsou náhrobní kameny a pod.) fotografie a bezpečně je uložiti, aby tak zůstaly příštímu badání zachovány.

Není pochyby, že soustavný soupis pramenů rodopisných vyžadá si značné doby i námahy, a stejně je jisté, že bude nutné užiti k němu v hojně míře rodopisců-diletantů. Domnívám se, že bylo by v zájmu věci, aby byla při tom vyžádána zejména spolupráce krajinských vlastivědných společností a museí, neboť podrobná znalost místních poměrů je nesporným ziskem pro zdar a úplnost soupisové akce. Vědecké řízení soupisových prací podrží při tom ovšem Rodopisná společnost, která ve smyslu svých stanov je povolanou představitelkou vědeckého rodopisu českého, a u ní budou zatím uloženy jak výše zmíněná bibliografie, tak i soupisy pramenů. Později, až bude zřízen, bude obojí odevzdáno Rodopisnému ústavu, jehož předním úkolem má právě býti evidence rodopisného materiálu, uloženého v domácích i zahraničních archivech a knihovnách.

Se soupisem rodopisných pramenů bylo již ostatně započato. K mému návrhu rozhodla se totiž Rodopisná společnost vydati pokud možno úplný soupis pramenů jak k šlechtickému tak i občanskému rodopisu v archivech a knihovnách pražských spolu s podrobným seznamem všech farních matrik, zachovaných na území Velké Prahy. Tato příručka, jejíž jednotlivé statí jsou již zpracovávány úředníky příslušných archivů a knihoven, vyjde ještě letošního roku. - V dohledné době na návrh Dra V. Bartůňka bude přikročeno také k soupisu a popisu aspoň nejstarších česko-moravských matrik, který podle okolnosti byl by pak postupně časově rozšiřován, jakož i k jejich rodopisnému zpracování podle jednotlivých vikariátů³⁾.

Tím dostáváme se od úkolů souvisejících s účelnější organizací rodopisné práce k vytýčení některých jejích úkolů vědeckých. Je jistě nejsprávnější vyjít při tom od výměru rodopisu. Je-li moderní vědecký rodopis (podle definice O. FORST-BATTAGLIOVY⁴⁾) naukou o vztazích mezi lidskými jedinci, vyplývajících

³⁾ Srov. ČRS, roč. XII. 1940, str. 15-16.

⁴⁾ O. FORST-BATTAGLIA: *Genealogie*, v Meisterově »Grundriss

z jejich rodového původu, je jeho úkolem jednak zkoumati a líčiti posloupnost a příbuzenství jednotlivých osob i celých rodů, jednak přihlížeti i k důsledkům, vyplývajícím z jejich příbuzenských vztahů po stránce historické, právní, biologicko-eugenické, sociologicke, hospodářské i obecně kulturní. Z toho plynne, že rodopis v tomto moderním širokém pojetí, spojujícím hledisko historicko-právní s přírodovědeckým, není již jen pomocnou vědou historickou, za niž až do konce minulého století byl výlučně pokládán, nýbrž že má stejný význam i pro jiné, výše vyjmenované vědní obory. Ba i více: rodopis ve formě t. zv. užité (odvozující) genealogie, která se snaží z poznatků, získaných na četných případech rodopisem popisným, vyvoditi všeobecná pravidla, podle nichž se děje genealogický vývoj, je vědou samostatnou, spadající do skupiny věd sociálních. Třebaže tato užitá genealogie, stojící však zatím jen v počátcích, je konečným a nejvyšším cílem všeho rodopisného badání, základem genealogického poznání za daných okolností jest zmíněný již rodopis popisný, který zkoumaje, vysvětluje a popisuje vztahy lidských individuí metodou v podstatě historickou, je součástí historie vůbec, je její vědou pomocnou.

Na mnohostranný význam, který má rodopisné badání pro všeobecné dějiny středověké, upozornil přesvědčivě Adolf HOF-MEISTER.⁵⁾ Ukázal zejména, že při těsné souvislosti politických dějin středověkých s genealogií rodin panovnických a předních rodů panských znalost příbuzenských vztahů umožňuje často poznati jinak netušené souvislosti politických dějů, a doporučuje proto podrobné zpracovávání příslušných rodových tabulek. Právě na tomto úseku čeká české rodopisce ještě velká práce. Máme sice sestaveny rozrody našich dynastií⁶⁾ a zpracovány — především zásluhou SEDLÁČKOVOU — rodopisy předních rodů šlechtických, ponejvíce však bez přihlížení k širším souvislostem. Bude proto nutné nejen zrevidovati dosud zjištěná data, nýbrž i podle možnosti důkladněji a s širšího hlediska propracovati jednotlivé rozrody a rodokmeny, aby z nich bylo možno vyvoditi rodové souvislosti a příbuzenské vztahy příslušného rodu s jinými rody a domácími nebo cizími, které nepochybňě v četných případech měly nemalý vliv na vývoj událostí. Zrevidované a doplněné rodové tabulky bude nejlépe sloučiti v genealogický atlas české šlechty, jehož brzké vydání pokládám za jeden z nej-

der Geschichtswissenschaft», Reihe I. Abteilung 4a, Leipzig-Berlin 1913, str. 6. — Srov. k tomu též Ant. MARKUS-RATKOVICH: *Příručka rodového kronikáře*, Praha 1938, str. 19, a ČRS, roč. I. 1929, str. 12 a n.

⁵⁾ „Genealogie und Familienforschung als Hilfswissenschaft der Geschichte“, v Historische Vierteljahrsschrift, roč. XV., Leipzig 1912, str. 457-492. - Srov. k tomu kritické poznámky Fritze KERNA „Zur neuesten Literatur über die Aufgaben der Genealogie“, v Historische Zeitschrift, sv. 111, München-Berlin 1913, str. 600-609.

⁶⁾ Rodokmen Přemyslovčů zpracoval nově prof. V. NOVOTNÝ v „Českých dějinách“, dílu I. část 3. Praha 1928, příloha č. 14., leč i jeho tabulka vyžaduje doplnění.

naléhavějších úkolů českého rodopisu. Vyplní se tím citelná meze v naší historické literatuře.

Stejně je žádoucí, aby byly — po způsobu MARKUSOVA „*Rodu knížat ze Schwarzenberku*“⁷) — monograficky zpracovány dějiny jednotlivých českých rodů šlechtických, nejen panských, nýbrž i rytířských a vladických, v nichž by byl zachycen i jejich význam v politickém, náboženském, kulturním i hospodářském životě českého národa a jež byly by tak zároveň cenným přínosem pro dějiny národní. Nepochybují, že tyto práce setkaly by se s živým pochopením a účinnou podporou příslušníků staré české šlechty, která se, jak známo, i v minulosti platně zasloužila o rozvoj českého rodopisu.

Z jiných četných úkolů na poli české genealogie šlechtické uvádím ještě potřebu nového úplného seznamu české šlechty, který by doplnil a opravil vážné omyly DOERROVA soupisu „*Der Adel der böhmischen Kronländer*“ (Praha 1900), na něž již před 11 lety upozornil Doc. Dr. Frant. ROUBÍK⁸), a zmínilu se aspoň o důležitosti soustavného řešení sem spadajících témat historicko-právních a ústavně-právních, jako je na př. otázka původu a vzniku české šlechty, vývoje jednotlivých stavů a pod. Zacházetí do podrobností překračovalo by však vytčený rámcem mých úvah.

Je-li značný význam rodopisného badání pro středověké dějiny a starší období nového věku nepopíratelný, zeslabuje se podstatně pro studium dějin novějších, jak ukázal a přesvědčivě zdůvodnil Dr Josef MATOUŠEK⁹). Souvisí to s ústupem dědičné monarchie a šlechtické aristokracie. Rodopis občanských rodin nemá totiž samostatné důležitosti historické — s výjimkou ovšem případů, kdy jde o osoby, jež zaujímaly vůdčí postavení. Naproti tomu, jak právem zdůraznil Matoušek, závěry, čerpané z většího počtu občanských rodopisů a užité v širší souvislosti, jsou i dějepisci cenným pramenem pro studium dějů a jevů společenských.

Připomeneme-li si kromě toho význam a cenu, kterou mají příslušné výsledky rodopisného zkoumání pro biologii, eugeniku a sociologii, uvědomíme si, že je v zájmu vědeckém, aby se rodopisci, badající o dějinách svých rodin a rodů, neomezovali jen na zjišťování suchých dat osobních o narození, sňatku a úmrtí svých předků, nýbrž aby se snažili o důkladnější a hlubší poznání minulosti svých rodů, o pokud možno všeestranné zachycení nejen životních osudů jednotlivých příslušníků rodu v rámci místního i dobového prostředí, nýbrž i o zjištění jejich tělesných i duševních

7) Srov. ČRS, roč. VII.-VIII. 1935-1936, str. 86.

8) ČRS, roč. I. 1929, str. 77-78.

9) „*Rodopisné badání a studium dějin novějších*“ v ČRS, roč. VII.-VIII. 1935-1936, str. 111-120. Na Matouškovy vývody navázel a částečně je rozvedl Dr František BENEŠ v přednášce „*O rodopisném badání a jeho významu pro dějiny celonárodní*“, otištěné ve Sborníku Jednoty starých českých rodů v Praze, roč. X. 1939, str. 1-11.

vlastností. I když nelze od rodopisců-diletantů žádati, aby vedle vývodů sestavovali i vědecké biologické rodokmeny, které mají základní význam pro studium dědičnosti vloh¹⁰), lze je vésti k tomu, aby výsledky svého badání zpracovávali v rodové statistice, jejichž závěry vedle t. zv. genealogie užité budou moci s prospěchem užítí též historická statistika, sociologie, eugenika i biologie.

Takto zpracované rodopisné studie a sestavené vývody nebo rodokmeny občanských rodů budou soustavně sbírány a vytvoří základ národní rodopisné kartotéky, o jejímž mnohostranném významu národně-vědeckém poučila nás před rokem Dr Jarmila PSOTNÍČKOVÁ¹¹). Uskutečnění této myšlenky budiž dalším závažným úkolem české práce rodopisné pro nejbližší dobu.

Na okraji výzkumů pro rodopis rodin občanských bude též možné sledovati a řešiti i některé detailní otázky; tak na př. národnostní vývoj v zemích českých¹²), nebo výzkum a vývoj českých příjmení a ř. j.

Naznačil jsem ve svých vývodech jen několik vědeckých úkolů, jímž by se měla podle mého mínění česká práce rodopisná nejdříve a soustavně věnovati. Nejsou to jistě úkoly malé a snadné. Bude-li však o nich pracováno s nadšením — a o tom při lásce k rodinné a národní minulosti, která je každému rodopisci vrozena, nepochybují — jistě se jich český rodopis v nejkratší době a s úspěchem zhóstí k užitku a prospěchu české vědy historické.

¹⁰⁾ Srov. o tom Dr Artur BROŽEK: „Individualita a rodokmen“ v ČRS, roč. I. 1929, str. 29-38 a „Poznámky o rodopisném a biologickém rodokmenu“ v ČRS, roč. III. 1931, str. 1-8 a 49-62.

¹¹⁾ „O národní rodopisné kartotéce“, v ČRS, roč. XI. 1939, str. 33-41.

¹²⁾ Jeho sledování od české práce rodopisné žádá J. ŠEBÁNEK; srov. ČMM, roč. LXII. 1938, str. 424-425.

Dr. Václav Bartuňek:

Historický vývoj matrik.

Přednáška proslovená na členské schůzi Rodopisné společnosti v Praze
dne 28. února 1940,

Význam dnešního slova matriky, libri paroeciales, (codex), Kirchenbücher (něm.), byl podle času a podle místa rozmanitý. V nejstarších dobách se nazývají také libri ecclesiastici a pod tímto slovem setkáváme se s knihami, které obsahují seznamy svátků, inventáře kostelního majetku, jeho dějiny a kostelní příjmy. Někde slovou církevní urbáře, farní matriky, farní registra. V novější době farní knihou nebo i knihami jsou seznamy osob, které byly účastny některého svátostného úkonu: osoby křtěné, oddané a pohřbívané. Na některých farnostech se zachoval seznam osob, přijímajících svátost břmování, neb pokání (zpovědní seznamy¹). Návrh, aby bylo zavedeno pro matriky v našem smyslu slova mezinárodní jednoznačné pojmenování, ztroskotal. Codex je zve libri paroeciales. V Anglii jsou zvány parish registers, parish books, v Rakousko-Uhersku se jim říkalo prostě matriky, v Tyrolích kanonické knihy, ve Švédsku ministerské knihy, francouzsky matricules. Jako na př. matriky, farní knihy v původním, nejstarším slova smyslu může být vzpomenuta kniha farní osady Oldesloe (sv. Německo?), počatá před rokem 1371. Obsahuje liturg. ustanovení na neděli »Esto mihi«, pastýřský list diec. biskupa z roku 1376, farní příjmy a seznam duchovních správců. Jiného významu jsou tak zv. kartuláře anglických biskupů z r. 1316-1329. Před nimi existuje ještě starší Register of John de Pontissara. Tyto knihy obsahují vše, co se vztahuje na vykonávání biskupské funkce. Doba, kdy farní kniha přestává být seznamem záležitostí týkajících se farního okrsku a stává se registrem osob přijímajících svátosti, nedá se přesně určiti. Jisto jest, že farní urbáře, právní a historické záznamy far jsou starší a předcházejí časově naše matriky²). Shledáváme se s nimi v Německu v XV. století, v Anglii Francii, Italii ve XIV., XIII. stol. a v ojedinělých případech ještě dříve. Také kostelní účty dlužno připomenout jako pramen pro

¹⁾ Hetzer u. Velte's: Kirchenlexikon VII, 522. Acta S. Sedis XIX, 40. Hauck: Realencyklopädie X, 354.

²⁾ Malesice u nás mají na př. Registra zádušní z r. 1584 a nejstarší matriku z r. 1670. (Soupis pam. okresu stříbrského. Kamper - Wirth XXX, 157).

rodopisné badání, zvláště v některých případech velmi cenný, protože jsou, pokud se týká seznamu osob v nich uvedených, bezprostředními předchůdci matrik. Zřizování těchto kostelních účtů začíná na příklad v Německu za reformace. Podrobnější a souvisejší zjišťování a pozorování matrik v nynějším slova smyslu počíná od doby, kdy se stalo pravidlem, vésti ve farnosti v přesné evidenci osoby, jímž byly svátosti udělovány. V tomto smyslu mluví o matrikách po prvé lateránský koncil r. 1137. Tak se stalo zvykem podávat historii matrik podle církevních předpisů, kteréžto církevní předpisy předcházely státní předpisy o celá staletí. Tento postup je sám o sobě nutný a užitečný, má však ten nedostatek, že v mnohých případech, zvláště v nejstarších dobách, zůstalo jen při církevních výnosech, ale jejich praktické provádění bylo za nimi z nejrozmanitějších příčin značně pozadu. Kromě toho není možno, aby na chronologicky uspořádané soustavě církevně právních nařízení se stopovala celá řada historicky zajímavých jevů, které při podrobnějším zkoumání matrik se badateli naskytují. Mnohé názory a závěry odborníků v otázce historického vývoje matrik a jejich rozšíření se ukázaly pro nedostupnost materiálu mylné.

Ačkoliv matriky v našem slova smyslu se nám jeví jako zřízení novější historické epochy, dlužno přece jejich předchůdce hledati již ve staré církvi, ba, odezírajíce od jejich křesfansko-náboženského charakteru, již u vyspělejších národů starověkých. Již **Egyptané** rozuměli statistice a jejímu použití, což ovšem nebylo možno bez jmenných register. Zde nutno vzpomenout i na rodukmeny starých **Hebreů**, o nichž nám přináší St. Zákon na nejednom místě mnoho dokladů. (Gen. 10. kap.) Také starí **Rímané** měli seznamy narozených; počátky těchto seznamů sahaly až do doby královské. Zákonodárství doby Augustovy upravilo i záznamy oddaných. Křesťanství, které vzniklo na půdě římského imperia a v jeho hranicích se živelně šířilo, převzalo přirozeně i kulturní prvky, které nalezlo, podle zásady sv. Pavla »Všecko však zkoušejte, co dobré jest, toho se držte«. (I. Thes. 5.) Starověké dyptychy byly od římských křesťanů přejaty a v křesťanském smyslu užívány. Ne proto, aby byl získán přehled o počtu vojenšky zdatných mužů nebo aby byl přibližně zajištěn počet daňových poplatníků, nýbrž aby byl zřejmý počet členů království Božího na zemi, církve bojující. Tato »Civitas Dei« není myšlena jako protiklad říše římské, nýbrž spíše jako její analogie. Vedle dne zrození byl zapisován i den úmrtí, jmenovitě u křesťanských mučedníků. Tato kontradikce byla jen zdánlivá, neboť v křesťanském nazírání smrt světce byla právě opravdový »Dies natalitiae«, tím neivlastnějším zrozením — totiž pro nebe. Zapisovalo se patrně také přijetí svátosti stavu manželského. O podstatě a šíři těchto upravdě nejstarších matrikových zápisů víme však jen velmi málo. Ta hiera ptycha, hierai deltoi, měly tolíko liturgický význam. Tyto hierai deltoi, t. j. svaté desky obsahovaly jména žijících nebo zemřelých biskupů, mučedníků i některých vynikajících osob, jme-

jména zemřelých dobrodinců církve. Nazývaly se s oblibou **libri vitae**. Při zakládání nadací bylo pamatováno také na poplatek duchovnímu, který jej zavazoval k tomu, aby fundator byl do této »knihy života« zapsán. (Pro intitulatione in registro mortuorum.) Vedle těchto »liber vitae« platily ve středověku za církevní knihy i inventáře a podobné knihy, jichž zakládání požadovaly církevní synody již ve XIV. a XV. věku. Pro nedostatek osobních seznamů, které vedla církev, vypomáhala si šlechta vlastními **rodinnými seznamy**; později podobné knihy zakládali i bohatší měšťané. Ve větších městech, na příklad v Norimberce, byly knihy obsahující (Totengeläutbücher) seznam aspoň význačnějších osob, jimž bylo zvoněno³⁾ při pohřbu. Pro zjištění totožnosti některé osoby v době nedostačku křestních a jiných register bylo prostě nutno použít živých památek, t. j. výpovědi osob (svědků). V městech se značnějším rozvojem, jako v Augsburku (Augustusburg), Vratislavu (Breslau), setkáváme se ve středověku i s prvnímin pokusy sčítání lidu.

Západoevropské krajiny mají bohatší historii matrik potud, že opírajíce se o starší kulturu římskou, byly na registra všeho druhu poměrně bohatší. V Cabrières Vaucluse (**Francie**) jest zachována první kř. matrika z r. 1308. V Givry, dep. Saone et Loire jsou zachovány docela zlomky oddacích a úmrtních matrik z r. 1335-36. Ve Francii zabývala se matrikami prvně synoda v Tournai r. 1481. Také v **Italii** jsou doklady z menších farností, kde se matriky zachovaly z konce XIV. st. V Gemoně, kř. m. z r. 1379 a San Sepolcro ú. matr. z r. 1374⁴⁾). Ve **Španělsku**, kde rozvoj církevních zvyklostí byl zadržen válkami s Moslimy, slavný kard. Ximenez r. 1496 na synodě v Tolledě nařídil zakládání křestních a oddacích matrik, při čemž stanoveno, že při křtu mají fungovati křestní svědkové a kmotři. Následujícího roku 1497 pojednává o matrikách synoda v Alcalá. V **Portugalsku** nařídil kardinál Alfons z Lisabonu uspořádání matričních záležitostí až 25. VIII. 1536. V Lovani jsou matriky křestní, oddaci a úmrtní, které začínají již mezi rokem 1540 - 1559. V **Německu** a **Nizozemsku** zabývaly se církevní kruhy matričními zařízeními rozhodně dříve než v diecesích iberského poloostrova. (Nijkerk z r. 1524, Zierikzee r. 1527, Oude Kerke v Amsterodamě r. 1553.) V Kostnici (Konstanz) máme matriky z roku 1463. Prý existovala v Horním Jiřetíně (Obergeorgental) v Čechách matrika z r. 1441, v Korutanech ve Twengu z r. 1432 a v Praze na farním úřadě u sv. Tomáše z roku 1500. Při bedlivějším zkoumání této matriky se ukázalo, že jsou zachovány z původní matriky z r. 1500 jen 2 listy, o kterých se někteří odborníci domnívají, že to jsou pouhé opisy, zhotovené kol r. 1600, zatím co nejstarší pražská

³⁾ Zápis zvoníků u nás viz v „Nejstarší matrice far. úř. u sv. Štěpána v Praze II.“ (ČKD 1936, 298.)

⁴⁾ Herder: Lexikon für Theologie u. Kirche. Augs. 1934.

matrika z této farnosti začíná teprve r. 1595⁵). Farář Surgant u sv. Theodora v Basileji (Kleinbasel) založil matriku (dnes v Britském museu), která za jeho života byla dopsána až do r. 1497 a bylo v ní pokračováno r. 1529. V Curychu začal psátí farář Hinwyl křestní matriku roku 1525. Z této doby se zachovalo ve Švýnovitě dobrodinců církve, jichž jména byla předčítána v dobách starokřesťanských z ambony.

Podobného významu byly i **dyptychy**, které se však nevyvinuly ve farní knihy. Místo dyptychů, t. j. seznamů živých i mrtvých, majících o církev nějaké zásluhy, zakládaly farnosti a kláštery nekrologia, morilogia, úmrtní knihy, do nichž zapisovaly carsku více matrik. Asi ze stejné doby máme zachovány také matriky v Elsasku. Ve Štrasburgu existuje nejstarší oddací matrika z r. 1525, křestní matrika z r. 1544. V jižním Německu bylo matrikářství ovlivňováno Švýcarskem. U sv. Štěpána v Kostnici mají křestní matriku z r. 1531. Jest pozoruhodné, že také v Sudetech jsou zachovány nejstarší matriky z této doby. Celkem jest na území pražské arcidiecéze zachováno 25 matrik ze XVI. století. Při tom dlužno upozorniti na to, že Catalogus cleri z r. 1936 se v údajích liší od soupisu, který pořídil Enzmann v »Mitteilungen des Vereins f. d. G. D.« ročník 54, str. 383. Z těchto 25 matrik má: Jáchymov (Joachimsthal) oddací z r. 1531, Aberšamky (Abertham) z r. 1544, Schönfeld křestní z r. 1552, Horní Slavkov (Schlaggenwald) z r. 1557, Ostrov (Schlackenwerth) oddací z r. 1560, Nejdek (Neudek) z r. 1562, Oloví (Bleistadt) z r. 1563, (Enzmann z r. 1570 kř. o. i. ú.) Schönwald z r. 1563 křestní, Cheb (Eger) u sv. Mikuláše křestní z r. 1565, Slaný z r. 1565, Karlovy Vary (Karlsbad) 1569 křestní a oddací, Dřevnice (Treunitz) z r. 1570, Jindřichovice (Heinrichsgrün) z r. 1582 podle Catalogu cleri, podle Enzmannova z r. 1615, Schönficht z r. 1583 podle Cat. cleri, podle Enzmannova z r. 1569, Sv. Jindřich v Praze II., křestní z r. 1584, oddací z r. 1592, Perning (Bärringen) z r. 1585, Stráž (Neustadt) z r. 1588, Valeč (Waltsch) z r. 1589, Planá (Plan) z r. 1591, podle Enzmannova až z r. 1624 křesní, Třebeň (Trebendorf) z r. 1591, Luka (Luck) z r. 1592, Město Teplá (Tepl) z r. 1594, farní úřad u sv. Tomáše v Praze III. z r. 1595 křestní, Stanovice (Donawitz) z r. 1597, Chotěšov z r. 1599.

Jak veliký byl počet matrik z šedesátých let šestnáctého století vůbec, hlavně matrik křestních a oddacích — neboť úmrtní matriky byly zakládány později — nedá se dnes s jistotou určiti, protože v té příčině způsobila 30letá válka mimořádné škody. Odborníci udávají počet matrik z let 1522 až 1563 číslem 132. Ten toto počet se zvyšuje některými odborníky na 150, v čemž jsou počítány zachované matriky z Elsaska, Německa, Čech a Slezska. Z toho můžeme usuzovat, že matriky byly již od počátku XVI. stol. velmi rozšířeny. Ze se jich zachovalo z této doby poměrně

5) ČSPSČ 1937, 185. Dr. Juanne-Sternegg: Das älteste Taufbuch in Österreich. (Statistische Monatschrift. XXI, 541) SF I, 18.

málo, vysvětlujeme válkami, v nichž s celými vesnicemi, městečky a městy bylo zničeno s písemnými památkami i mnoha matrik. Z generálních artikulů kurfirsta Augusta Saského z r. 1558 je zřejmo, že tyto knihy byly v téže době ve městech všeobecně rozšířeny a bylo třeba se starati o jejich rozšíření také na venkovských farách.

Z Německa pronikl zájem o pravidelné vedení matrik do zemí skandinávských a sice poměrně pozdě, protože i v severním Německu se nacházejí knihy později. V Dánsku bylo vydáno zemské nařízení o nich 13. IX. 1646. V Norsku předpisoval církevní rituál zřízení knih 25. VIII. 1685. Ve Švédsku byla poznána jejich užitečnost na některých místech, ale oficielně byly zavedeny podobně jako ve Finsku teprve církevním zákonem z 3. IX. 1686. Tehdy však byl tento zákon vydán ve vzácné dokonalosti. V Anglii spolupůsobily rozmanité vlivy při zakládání matričních knih. Popud k jejich založení vyšel spíše z kruhů soukromých než oficiálních. V této souvislosti dlužno jmenovat Tomáše Cromwella jako osobu zvláště zasloužilou. Z jeho návodu bylo vydáno nařízení z 30. IX. 1538 od krále Jindřicha VIII. Na rozdíl od jiných zemí bylo nařízení praktikováno v neobyčejném měřítku. Je to vidno z toho, že z r. 1538 jest v Anglii zachováno 812 knih, z období mezi r. 1538-1558 1822 matrik; z doby 1538-1600 dokonce 2448 a sice všechny tři druhy, křestní, oddací i úmrtní. Ve Skotsku nařídil provinc. koncil skotského kleru v Edinburku r. 1551 zavádění křestních a oddacích register a 10. XII. 1616 Privy Council zavěl také úmrtní matriky. Teprve v XIX. stol. zavádí oficiálně matriky i Irsko. Do zámořských zemí byly zaneseny evropské matriční zvyklosti vystěhovalci. V Brazilii v Recife, části to Pernambuka, založili Holanďané matriky již r. 1633. East India house v Londýně má opis matrik z Bombaye z r. 1703, z Bengalu z r. 1713, z Madrasu z r. 1743.

Třebaže se v románských státech vyskytují matriční knihy již dříve, vydala římsko-katolická církev teprve ve **24. sezení koncilu tridentského**⁶⁾ z 11. XI. 1563 první oficiální směrnice ohledně matrik, když před tím jednala o matrikách na koncilu lateranském r. 1139. Farářům se nařizovalo zakládat dvě knihy, které měly obsahovat nejdůležitější údaje o udělování svátosti křtu a stavu manželského. Připomíná se výslově, že zvyk vésti podobná registra jest daleko starší než Tridentská nařízení. Obsah křestních zápisů byl velmi stručný. Mělo se zapisovat jméno křtěnce a křestních kmotrů. Rovněž snubní zápis byly podle nařízení tridentských jednoduché. Měly se omezit na jména snoubenců, svědků, dobu a místo oddavek. Partikulární zákonodárství doplňovala stručné výnosy tridentského koncilu v Italii. Příklady předtridentských matrik zvláště v oblasti jižních Tyrol jsme již uvedli. V Piranu v Istrii jest zachována matrika z r. 1457⁷⁾. Tridentské matriční

⁶⁾ Herder: Lexikon für Theologie u. Kirche. Augs. 1934.

⁷⁾ P. Ninschius: Das Kirchenrecht II. 309.

výnosy byly projednávány v souvislosti s otázkami manželského církevního práva. Od výnosů k praktickému provádění byla ovšem daleká cesta. Církevním rozhodnutím k platnosti pomáhala pozvolná nařízení světské moci. Pozoruhodné jest, že protestantská nařízení předcházela někde nařízením katolickým. Vedení úmrtní matriky nařizuje protestantská synoda augsburská již 1567. Papež Pavel V. je předpisuje v Rituale Romanum až 16. VI. 1614. Tridentské předpisy byly promulgovány a přizpůsobovány poměrům diecesními synodami. V Praze již roku 1564, Kostnici roku 1567, Trevíru roku 1569, ve Vratislaví roku 1580, Bambergu roku 1587, Olomouci roku 1591, Kolíně roku 1598, Brixenu roku 1603, Churu roku 1604, Münsteru roku 1616. Breve papeže Pavla V. odporuovalo zaváděti i knihu břmovanců (s níž se prakticky badatel shledá na všech farách teprve v době nejnovější) a knihu zvanou *status animarum*⁸⁾. Nepodařilo se zjistit nejstarší církevní výnos ohledně farních pamětních knih. Místy se najdou pamětnice až ze sklonku XVII. stol.⁹⁾.

Od koncilu tridentského počíná **bohatší výskyt matrik**. V Kolíně nad Rýnem (Köln a. R.) u sv. Petra byla založena matrika oddací roku 1565, tedy 2 roky po tridentských nařízeních. Ve Vídni (Wien) začínají oddací a úmrtní zápisy již v r. 1553 a 1562 a tamže byl dochován zlomek nějaké matriky z r. 1542, tedy o celých 20 let dříve než zasedal koncil. Duchovní na venkově ještě skoro po 80ti letech po koncilu v Tridentě vitali rozhodnutí a nařízení o zakládání matrik jako novinky. Dosvědčuje to případ faráře v Abendorfu v Porýní, který r. 1643 napsal, že bude psát jména křtenců »*prius non scripta*«, t. j. která se dříve nezapisovala. Kde jsou protestantské matriky starší než katolické, snaží se to protestantští badatelé vykládati horlivějším kulturním usilováním protestantismu; katoličtí badatelé prostě tím, že ve válkách 30letých byly protestantské fary šetřeny více než katolické. Jasné to jest doloženo tou okolností, že v krajinách, které byly ušetřeny hrůz 30leté války, máme katolické matriky značného stáří. V Tyrolích na př. je zachováno 569 matrik z první polovice XVII. století.

Až dosud jsme pozorovali matriky jako křestní, oddací a úmrtní seznamy osob. Tím ovšem není jejich **obsah** ani zdaleka vyčerpán. Podle místa a času mají i rozmanitý obsah. Matrika v Lehrbachu v Essenu má 12 rozmanitých oddílů. Podle výnosu hr. Jiřího Hessenského z r. 1624 jsou rozděleny matriky na 6 oddílů (*clases*). Matriky XVII. stol. jsou důležitým zdrojem nejen pro rodopis, ale také pro místopis, dějiny hygieny¹⁰⁾)

⁸⁾ V archivu kladenského děkanství jest „*Albus territoriorum ad ecclesiam Kladensem spectantium*“ z r. 1814. (ČKD 1930, 476.)

⁹⁾ Na př. pamětní farní knihy v Kmetiněvsi v okr. slanském z r. 1668, 1721 a 1793. (Velc: *Soupis památek okr. slanského XX*, 78). V Chotěšově od r. 1641 (Kamper-Wirth: *Soupis p. XXX*).

¹⁰⁾ Dr. V. Bartůněk: *Úmrtní matrika fary sv. Martina r. 1669.* (ČRS IX-X). Julius Röder: *Krankheiten u. Todesursachen SF IV*, 106.

(primitivní označení nemocí, na něž lidé umírali, má na příklad slapská matrika z r. 1644), podávající nám jména obyvatel, jména míst, jednotlivých domů, zaměstnání obyvatelstva¹¹⁾, zachycující často poznámky o událostech nejen všeobecně, ale hlavně místního významu, pro studium jazykové¹²⁾ a pod. Pro mnohotvárnost obsahu matrik může být typickým příkladem protestantská matrika v Reinheimu v Hessensku, vyznačená titulem: »Registrum, v nichž je stručně poznamenáno, kterým osobám bylo k manželskému svazku křesťanský požehnáno, které dítky přivedeny ke svatosti křtu, jak se děti cvičily v katechismu, kolik bylo farních dítěk a kterým podána svatá večeře«. Často jsou do nich zapisováni i kajícníci jako v matrice v Bichofsheimu: »Catalogus illorum, qui post lapsum in peccata scortationis et adulterii poenitentiam publice egerunt et in ecclesiae communionem recepti sunt.« Zvláštní pozornost věnována nemanželským dětem, které jsou v německých starších matrikách někdy psány zvlášť, u nás bývají psány také zvlášť nebo s ostatními, ale jsou označeny buď příhanou vrženou na otce nebo nemanželskou matku. Tak berounská matrika z r. 1601 nesmlouvavě označuje, že se jedná o nemanželské dítě, zápisem: »Neřádně zplozený, v 6 měsících po oddavkách na svět narozený«. Nemanželskou matku jmenuje »Šlundra«, syn dostává jméno »Ismael«, jindy prostě »panchart« a matka jest »Šlundra zle chovalá«¹³⁾. Po této stránce jsou matriky základní knihou, z níž možno podávati i vysvědčení mravní zachovalosti. Jestliže v protestantském zřízení a dochování jsou matriky i svědky vyspělosti náboženského života, zaznamenávajíce počet osob přijímajících večeři Páně, předjímají tím úkol katolické knihy »status animarum«, nařízené koncilem tridentským.

Pro historika i rodopisce jest důležité, aby věděl, že se ve farních archivech shledá s dvěma druhy knih, které jsou skoro stejně označeny. Jsou to konfirmační knihy protestantské, do nichž jsou zapisováni příslušníci evangelických církví a jimž byla tak konfirmována, t. j. potvrzována jejich příslušnost k protestantskému náboženství, když složili veřejné vyznání víry. V katolických farních archivech se může vyskytnouti tak zv. Firmungs-Matrik, t. j. seznam katolických osob, které přijaly sv. biřmování; tato kniha bývá obyčejně pozdějšího data. Protestanté se rádi tomuto označení vyhýbali a proto pro vyznání víry confirmatio — což u katolíků značí biřmování, přijali někde název Firmelung místo Firmung.

Zvláště důležitým pramenem rodopisným a historickým jsou ve Švédsku od r. 1686 zachované **ministerské knihy** (Ministerialbücher). Mají 6 rubrik a dělí se na knihy: narozených a křtěných,

¹¹⁾ Křestní matrika fary svatotomášské z r. 1590. (ČKD 1938, 258); ČSPSC 1937, 1938. A. Podlaha: Pam. archeolog. XXIX, 199.

¹²⁾ SF I, 25, II a III.

¹³⁾ Nejstarší berounská matrika. (Ročenka farní rady katolíků v Berouně, 1935, 21). ČKD 1936, 302.

úmrtní a pohřební, manželské, knihu domácích výslechů, knihu přesídlení a seznam míst, kde rodina bydlela. Zajímavý je oddíl výslechů, na němž má účastenství celá rodina a který se děje veřejně. Farář jako matrikář zjišťuje přede všemi přítomnými všecky rodná, oddací a úmrtní data, změny bydlišť, ověřuje prospěch v náboženském vyučování, návštěvě chrámu a přijímání svátostí. Tyto ministerské knihy jsou vlastně kopírováním římského rituálu z r. 1614, který nařizuje farářům knihu »Status animarum« a která je v moderní pastorálce nahrazena — kde je to možno — kartotekou farníků¹⁴⁾.

Autorem pronikavějšího zásahu do matričních záležitostí byl salcburský arcibiskup Felicián Ninguarda, který na provinciální synodě r. 1569 rozhodl, aby faráři zapisovali farní příslušníky křesťním jménem a příjmením s udáním věku a povolání, zemřelých a nově příchozích do farnosti. Kromě farářské agendy nebo manuale pastorum mají ve farní knihovně být knihy křesťní a oddací. R. 1586 přejali tyto předpisy podřízení biskupové pro své diecese. R. 1616 je obnovuje salcburská generální visitace a před tím jedná o nich církevní vrchnost r. 1605 v Praze, v Cossnabriicku r. 1625, Kulmu r. 1641 a Kolíně r. 1649.

Když byly matriky v XVII. století a XVIII. století již ve všech kulturních státech evropských zavedeny, počalo se jich používat k účelům, které byly jejich původnímu určení cizí. Národnohospodáři, sociologové a medicína počali jich používat jako znamenitých **pramenů pro studium** statistiky, eugeniky a osudů lidské společnosti vůbec, hlavně ve střední Evropě. Anglický vědec, Johann Graunts napsal dílo: »Natural and political annotations upon the bills of mortality« v Londýně 1606 a podle jeho příkladu rozrostla se literatura podobných zájmů na podkladě matričního materiálu v Německu, Francii, Holandsku, Italii a Švédsku. Takovéto využití matrik šířilo o nich známost a zájem. Matriky se dostávaly pod vlivy dříve neznámé. Civilní autority si jich začínaly stále více všímat a prakticky jich používat pro zájmy národnohospodářské a statistické. Již koncem XVII. století bylo nařízeno v Brandenburgu pastorům a superintendentům, aby dodávali do Berlína pravidelné výtahy z matrik, jichž bylo použito ke sčítání lidu. Také podoba a způsob psaní matrik byly stále ovlivňovány civilními úřady. Matriky, které dosud tvořily předmět zájmu církevních úřadů, byly nyní formovány vládními nařízeními. Vlády vydávaly výnosy, jimiž se matriky měly zužitkovat pro hlediska státně soudní, vojenská, statistická a daňová. Faráři a jeho duchovní nebo i laickým pomocníkům bylo čistě duchovní působení zíženo nadměrnou kancelářskou prací, která se soustředovala — zatěžována novými a novými předpisy — kol vedení matrik.

Tak se na matriky vztahoval dvojí zájem: nábožensko-církev-

¹⁴⁾ Kaller: *Unser Laienapostolat*. Leutesdorf am Rhein. Engelhart: *Neue Wege der Seelsorge*. Innsbruck.

ní a civilní. To vedlo časem k jejich dualistickému vedení. Hlavním příkladem toho bylo nařízení franc. krále Františka I., který r. 1539 vydal zákon datovaný ve Villers-Cotterets, jímž se podřizovalo vedení matrik civilním soudům. Ludvík XIV. vyvlastnil matriky církevnímu vedení a předal je světským úřadům úplně. Pozdějšími dekrety z 20. IX. 1792 a 28. II. 1800 nastalo zavedení dvojího matrikářství tím, že místo církevních matrik byly zakládány matriky civilní, které vedli starostové obcí a jejich úředníci. Tato ustanovení přešla do »Code civil« Napoleona a jsou ve Francii až dodnes v platnosti. Podobné zákony vydány v Prusku, kde výnosem ze dne 9. III. 1874 zavedeny občanské Personenstandsämter a z 6. I. 1875 byly tyto zákony rozšířeny po celé Říši. V Rakousku¹⁵⁾ matriky ponechány a měly církevní i státní platnost. Farář jest současně také státním úředníkem.

Právě v dobách, kdy byly zaváděny civilní matriky, byly církevní matriky podrobny v rozsáhlém měřítku **vědeckým zájmům historickým** a jejich značná cena byla stále více zdůrazňována. Zvláště statistikové se na ně dívali pod zorným úhlem posledního stupně vývoje, zapomínajíce, že matrikářství ve svém vzniku mělo sloužiti zájmům církevním. Pozoruhodný jest úsudek rakouského statistika Sternegga: »Jestliže se faráři svědomitě řídili podle státních předpisů vydaných o matrikách, nemůže se jim mítí za zlé, že na sebe tuto úlohu státně správních orgánů přejímali s nevolí, neboť tím byly matriky částečně svému původnímu poslání odcizeny a přetíženy (dnešní poznámkové rubriky jmenovitě u oddacích matrik) cizorodým materiálem.« Uvedený statistik je pro dělení matrik: církev má mítí své matriky, do nichž zapisuje důležité fáze lidského života svátostně přijímané, kdežto stát registruje narození, dožití a manželskou smlouvu.

Protože tento podstatný rozdíl mezi matrikou a civilním registrem osob byl často přehlízen, zaujali příslušní činitelé k otázce, zda a kde se měly staré matriky shromažďovati¹⁶⁾, stanovisko, se kterým nebude možno úplně souhlasiti. Genealogicko-statistická centrála v Dánsku, Akademie ve Švédsku, státní archivy v Mecklenbursku a Oldenbursku zajímají se o tyto důležité dokumenty tak, že mimo současné matriky shromažďují všechny ostatní matriky ve svých ústavech a získávají, jak se zdá, další matriky ke svým zvláštním nebo všeobecným statisticko-genealogickým účelům. Že by měly býti matriky na vhodných místech sebrány a opatřeny všemožnou odbornou archivářskou péčí, vybaveny odborně vypsanými indexy, jest žádoucí, jmenovitě pro rodopisné badání, ale za toho předpokladu, že existují jejich opisy. Při tom zůstává otázkou podřadného významu, zda má býti na původním místě ponechán originál nebo opis. Všeobecně by se doporučova-

¹⁵⁾ Ottův Naučný slovník XVI, 995. Stanislav Illek-Dr Mikuláš Herman: Zákony o stát. matrikách.

¹⁶⁾ Dr V. Vojtíšek: O hlavních problémech čs. archivnictví. (Časop. archivní školy XI, 21). ČKD 1936, 300.

lo, aby byl originál na bezpečném a odborně spravovaném místě. Tímto místem však může být — jak jest vhodno a spravedlivě — nadřízený církevní úřad. Tak jest na př. ve Švýcarsku, v Basileji jest uloženo mnoho starých matrik v církevním archivu. V Lotyšsku jsou matriky posílány konsistoři v Rize. Také v mnohých diecesních museích jsou opatrovány archivně nejstarší matriky¹⁷⁾. Odezíráme-li od otázky čistě právní, jest velikou škodou pro obce i jejich vedení, když se jim s výhradou jejich majitelského práva matriky odebírají a ukládají v středisku. Děje se tak jak na újmu rodopisného, tak topografického badání. Faráři i obce se bránili — jako ve Francii — vyvlastnění těchto knih a ani tam, kde to bylo násilím, revolučním procesem uskutečněno, ne-podařilo se všechny nejstarší matriky shromáždit v určených archivních střediscích (Strassburku, Kolmaru, Cächách, Düsseldorfu). Namnoze se tato střediska spokojila opisy. V nejnovější době usilovaly ústavy a instituce v Německu, Dánsku, Švédsku, Rakousku, Anglii a Belgii o spojení celého archivního matričního pokladu za statisticko-genealogickými a jinými účely. V Belgii počali odborníci již r. 1805 sestavovati index ke všem starým matrikám, když před tím pořídili jejich podrobný soupis. V Rakousku za tím účelem byla založena r. 1882 ústřední komise. V Anglii podle vládního nařízení zvaného Parish Registers Act z 19. IV. 1882 bylo shromážděno nesmírné množství materiálu v Record Office. A právě v tomto případě — při velkém množství v Anglii dochovaných starých matrik — přišlo se k tomu názoru, že koncentrování nesmírného množství údajů na jednom místě a vzdálení nebo vytržení matrik z jejich prostředí, na něž se vztahují, přestává být výhodou a ztěžuje ve značné míře badání topografické a rodopisné.

*

Po této všeobecné přednášce by měla následovati přednáška speciální o nejstarších českých matrikách. Bude zcela zvláštním předmětem studia českých matrik ze XVII. stol., které jsou — pokud mi dosud bylo možno prozkoumati — psány jen česky, jak se v různých dobách datovalo, jaká kde byla dávána křestní jména a která nejčastěji, jak se vyvýjelo příjmení. Z matrik můžno vyčísti mnoho též pro dějiny řemesel a professí vůbec se zřetellem k jazykozpytu. Dále matriky poučují o rozvoji nebo poklesu českého živlu v zemi za určitých dob. Zvláštní pozornost si budou vyžadovati mimomatriční poznámky písářů, v matrikách úmrtních udání nemocí, označení míst a pod. To vše bude možno podat v syntetických studiích teprve potom, až bude ukončen výzkum pokud možno největšího počtu nejstarších českých matrik a sice podle mého soudu nikoli bez užitku pro topografii, jazykozpyt, dě-

¹⁷⁾ Dr V. Bartuňek (Sursum: Církevní musea v Evropě. XIV, 161).

jiny lékařství, statistiku a jiné vědní obory. Pro matriky bylo v cizině (hlavně v Německu, Anglii a Belgii) vykonáno mnoho. U nás má v té příčině poměrně největší zásluhu Rodopisná společnost.

ZKRATKY ČASOPISŮ:

Český časopis historický: ČČH

Časopis katolického duchovenstva: ČKD

Časopis rodopisné společnosti: CRS

Časopis Společnosti přátel starožitnosti: ČSPSC

Sborník historického kroužku: SHK

Mitteilungen des Vereines für Geschichte der Deutschen in Böhmen:

Mttgn V. f. G. D.

Sudetendeutsche Familienforschung: SF

LITERATURA: **Dahlman-Waitz:** Quellenkunde der deutschen Geschichte S. 190. **Becker:** Wissenschaftliche Darstellung der Lehre von den Kirchenbüchern. Frankfurt/M. 1931. **A. Hauck:** Realencyklopädie X, 354. **Herder:** Lexikon für Theologie u. Kirche. Ausg. 1943. **Dr Paul Hinschius:** Das Kirchenrecht der Kath. u. Protest. Berlin 1878, II, 308. **Heydenreich:** Familiengeschichtliche Quellenkunde 1909. **J. B. Sägmüller:** Die Entstehung u. Entwicklung der Kirchenbücher im kathol. Deutschland bis zur Mitte 18. Jahrhds. (Theolog. Quartalschrift, 81, Ravensburg). **Anonym:** Aus dem Pfarr. u. Kirchenbüchern der Kirche zu Pichely (Mttgn. V. f. G. D. XXIV, 419). **Dr. V. Bartuňek:** První soustavný výzkum pražských matrik (ČČH 1939, 390). **Týž:** Církevní musea v Evropě (Sursum. XIV, 161). **Týž:** O farních archivech (ČKD 1930, 475). **Týž:** Farní archiv ve Slaném (ČKD 1934, 103). **Týž:** Význačnější pam. archivu f. úřadu ve Vraném u Peruce (ČKD 1934, 49). **Týž:** Nejstarší matrika v Lidicích (ČKD 1934, 304). **Týž:** Michelská matrika naroz. a zemř. (ČKD 1934, 432). **Týž:** Nejstarší matrika berounská z r. 1601 (Ročenka farní rady kat. v Berouně z r. 1935). **Týž:** Nejst. matrika u sv. Štěpána v Praze (ČKD 1936, 298). **Týž:** Křestní matrika fary svatotomášské v Praze (ČKD 1938, 258). **Jindřich Bezdečka:** Jmenný obsah nejst. matrik příbramských (CRS I., 116). **J. Bílý:** Z nejst. choustnických matrik (CRS II., 23). **Dr. J. Čihák:** Matriky do městských archivů? (ČKD 1936, 300). **Dr. V. Davidek:** Jména na Spálenopoříčku. (CRS 1937, 63). **Dr K. Doskočil:** Vývoj farních matrik. (Brázda II, 434 a 683). **St. Dvořák:** Jmenný obsah matrik solnických (CRS IX-X, 17). **Týž:** Z matrik města Rychnova n. Kn. (CRS IV, 32, VII-VIII, 40). **K. Enzmann:** Die Anfangsjahre der Matriken in den deutsch. u. gemischtsprachigen Pfarreien der Prager Erzdiöcese (Mttgn V. f. G. D, 54, 383). **F. Ekert:** Posvátná místa hl. města Prahy I. II. 1884. **J. Fušík:** Jak těžiti z far. matrik (Lomnicko nad Pop. III, 155). **Dr Ig. Horníček:** Kniha o rodopisu. Vyškov 1939. **Týž:** Rodopis a fotografie (CRS V, 35). **Týž:** Matriky pro potřebu rodopisce (CRS IV, 48). **R. Hrdlička:** Věrohodnost star. matrik (CRS I). **J. Hille:** Staré matriky na Prácheňsku (Otanav VIII, 125). **Týž:** Ze staré matriky záhořské (SHK XXXII, 23). **Jakubíčka:** Nejstarší matrika kladenská z r. 1663 (Právo 1916 č. 7-11). **F. Jeřábek CssR:** O nejstarší matrice v Paskově a Jistebníku (CRS III. 23, 144). **J. Klíma:** O důl. star. matrik pro farní a obecní kroniky (ČKD 1931, 180). **Zd. Kolowrat:** Matriky zemř. u sv. Vítá v Praze (CRS VII-VIII, 38). **L. Krejčík:** Z literárních pomůcek rodopiscových (CRS V, 13). **Kík:** Ochrana matrik v minulosti (CRS VII-VIII, 92). **Bohumil Lukavský:** Šlechtická jména v matr. karlštejnských (CRS XI, 35). **J. Klíma:** O důležitosti matrik pro statistiku pohybu obyvatelstva (CRS II). Kirchenbuch v. Treunitz bei Eger (Fotografování matrik). (SF 1931, 52). **Dr. Hilde Lebeda:** Die Pfarrsprengel der Stadt Prag (SF 1931, 52).

X). Matrika oddaných v Kondraci pod Blaníkem (Hlasy od Blaníka, 1909, č. 24). Matriky kondracké zápisu křestní (Tábor 1909, č. 32). Dr Markus: Příručka rod. kronikáře. Praha 1938. Týž: Rodinná kronika (Populárně vzdělávací knihovna sv. VII, 1926). Vincenc Oehm: Matrika staroboleslavská z r. 1682 (SHK, XXIV, 31). St. Ondrák: Jmenný obsah matrik chelčických (ČRS II, 36). B. Petr: Lanžhotský kostel, matriky a šlechta. (RČS IV, 113). J. Pilnáček: Naše rody v nejstarších matrikách u sv. Štěpána ve Vidni (ČRS VI, 62). Karel Polák: Jmenný obsah matrik obce Bezděkova (ČRS VII, 163). A. Postřihač: Co praví kodex o matrikách (ČKD roč. 59). Týž: Zapůjčování matrik soukr. zájemcům (ČKD 1931, 909). Matriky z Poříčí (Sáz.) Mtn V. f. G. D. XXIV, 419). Dr A. Podlaha: Ze starých matrik plzeňských (ČKD 1907, 657). Týž: Materialie k slovníku umělců a uměl. řemeslníků v Čechách (Pam. archeol. XXXIX, 199). Prohaska-Hotze: Deutsche Namen in d. Geburtsmatrik v. 1650 in Selčan (Adler, IX, 159). Julius Röder: Das Diözesan-Matrikenarchiv zu Olmütz (SF II). Dr. K. Rehák: Sv. Havel, opat, a jeho chrám na Star. m. pražském. Praha, Kotrba 1925. Dr. F. Schmidt: Die Standesregister in Österreich (Statistische Monatschrift XV, Wien, S. 451). S.: Z dějin vedení matrik. (Věstník katol. duchovenstva XIII). J. Skuhrovský: Farní archivy (Nový Věk I č. 52). J. V. Šimák: Jak těžiti z farních archivů (OJkT I, 135). F. Tischer: Slovo o místních historických památkách (Ohlas od Nezárky 1891, 32). F. Teply: Ze starých matrik (SHK 1933, 22). Týž: Malovec z Malova (ČRS I, 73). Dr. Umlauf: Die Erhaltung u. Erschliessung der alten Kirchenbücher (SF X, 2). Týž: Matriken u. ihre Benutzung (SF IX, 81). V. Vaňiček: Matriky držkovské z r. 1651 (SHK XXXIV, 2). J. Vávra: Jak těžiti z far. matrik pro domácí historii (Pastýř duchovní VI, 49). Dr V. Vojtíšek: O hlavních problémech čs. archivnictví (Časopis arch. školy, XI, 21).

Vlastimil Holejšovský:

Soupis svobodníků podle víry v Čáslavsku z roku 1651.

Otázka svobody náboženské, kladená od dob husitských náležavěji a naléhavěji, řešená čtyřmi pražskými artikuly, kompaktnatý, »Českou konfesí« a konečně Rudolfovým majestátem, byla rázem přerušena bitvou bělohorskou. Hned po bitvě bělohorské byl Ferdinandem II. zrušen Rudolfův majestát na svobodu české konfese; průběhem krátké doby byly Čechy a Morava zevně rekatolisovány, takže Obnovená zřízení připouštějí již jen náboženství katolické. Avšak za poslední léta války třicetileté kacířství se opět znamenitě rozmohlo, zachvacujíc asi čtvrtinu všeho obyvatelstva. Vestfálský mír, uznávaje výslovně reformační právo zeměpánů, přivodil nové soustavné tažení proti nekatolíkům. Z doby tohoto nového nárazu katolického jsou soupisy obyvatelstva podle víry, uložené v archivu ministerstva vnitra v Praze. Tyto soupisy, pocházející z roku 1651, s hlediska rodopisného jsou znamenitými doplňky berní rolle z r. 1654, neboť kromě údajů o náboženském vyznání obsahují také rubriku povolání a stáří jednotlivých obyvatelů. Jsou výborným a přece dosud málo užitým pramenem nejenom rodopisným, místopisným, k poznání náboženských dějin, ale především jsou bohatým pramenem k dějinám zálidnění a populace v Čechách. Ze svobodníků, kteří byli hustěji usazeni zejména v kraji čáslavském, bechyňském a kouřimském, zachoval se v archivu ministerstva vnitra v Praze soupis z kraje čáslavského (sign. SM R 109/45 Čáslavsko č. 48). Ten toto soupis svobodníků z Čáslavská obsahuje 24 strany kvartového formátu. Uveden je slovy:

»My, níže zaznamenaní JMC. starší svobodníci v kraji čáslavském, známo činíme, že všechny JMC. svobodníky usedlé zejména každého, též manželky, syny, dcery, čeládku jejich, též svobodné chalupníky, podruhy, svobodné i kteří se toliko mezi svobodníky zdržují, každého zejména, bud' ten katolický i nekatolický, muž, žena, pacholek, děvka, jakéhokoliv povolání kdo jest, bedlivě vyhledali a níže všecky zaznamenali:

<i>Jména lidí</i>	<i>stavu</i>	<i>Kdo jest a jakého povolání</i>	<i>V letech</i>	<i>Katolický</i>	<i>Není žádné nadeje</i>	<i>Naděje jeho získání:</i>
Ve vsi Petrlhotce						
Jiřík Děkanovský	svobodný	robotný	60	/	/	/
Dorota	svobodná	dcera	20	/	/	/
Václav	svobodný	bratr	58	/		
Jan	svobodný	pacholek	27	/	/	/
Anna	svobodná	děvka	27	/	/	/
Jiřík	svobodný	podruh	30	/	/	/
Markýta	svobodná	manželka	30	/		
Martin Junek	svobodný	chalupník	52	/	/	/
Mandalena	svobodná	manželka	36	/		
Jiřík	svobodný	pacholek	35	/		

Stejným způsobem v tabulce jest sepsáno veškeré obyvatelstvo v ostatních čáslavských vesnicích. Nás tu zajímá nejvíce: Jména jednotlivých osob (křestní a rodová), jejich stav (právní; svobodný nebo robotný t. j. poddaný), povolání (příp. společenský poměr) a věk (udán prostou číslicí let); z toho i z náboženské statistiky vyvzujeme nejdůležitější vlastní souhrny, rozbory a závěry.

VES STUDENÝ:

Václav Čtverák, svobodný, robotný, 45, Anna, svobodná, manželka, 44, Jan, mynář, podruh, Marijana, mynářka, podruhyně, Kryštof Zeman, svobodný, robotný, 40, Kateřina, svobodná, manželka, 30, Jan, svobodný, bratr, 45, Dorota, svobodná, manželka, 25, Václav, podruh, svobodný, švec, 20, Jiřík, bratr, svobodný, švec, 17, Vít, tatík jejich, svobodný, švec, 90, Václav Lhotka, svobodný, podruh, 28, Alžběta, svobodná, manželka, 22, Vít Lhotka, svobodný, robotný, 50, Dorota, svobodná, manželka, 40, Pavel, svobodný, sirotěk, 25, Kateřina, svobodná, dcera, 28, Anna, svobodná, vdova, 40, Jakub Matuna, svobodný, podruh, 60, Anna, svobodná, manželka, 50, Jan Moravec, svobodný, podruh, 40, Dorota, svobodná, manželka, 30, Adam, krosnář, podruh, 30, Anna, manželka, 25, Lída, dcera, Matěj Bušek, svobodný, sirotěk, 25, Dorota, svobodná, matka, 40, Kryštof, svobodný, otčím, 27, Mikoláš, svobodný, pacholek, 18, Anna, poddaná, děvka, 22, Jiřík Psota, svobodný, podruh, 35, Dorota, svobodná, manželka, 26, Václav, syn, svobodný, švec, 20, Alžběta, svobodná, dcera, 16, Martin Vokšický, svobodný, podruh, 45, Dorota, svobodná, manželka, 35, Jan, 30, Matouš, punčochář, podruh, 25, Kateřina, matka, 45, Jan Bušek, svobodný, tkadlec, 30, Kateřina, svobodná, manželka, 24, Jan Tomíček, svobodný, podruh, 40, Kateřina, svobodná, manželka, 30, Vavřinec, poddaný, podruh, 30, Lidmila, manželka, 25.

VES CHYŠNÁ:

Pavel Sirůček, svobodný, podruh, 60, Alžběta, švakrová, vdova, 40, Dorota, svobodná, dcera, 30, Mikoláš, svobodný, syn, 25, Kliment, svo-

svobodný, podruh, 32, Dorota, svobodná, manželka, 24, Václav **Suk**, svobodný, tkadlec, 30, Kateřina, svobodná, manželka, 34.

VES CHEJSTOVICE:

Tomáš **Dvořáků**, svobodný, robotný, 50, Marketa, svobodná, vdova, 50, Václav, svobodný, strejc, 26, Dorota, svobodná, manželka, 24, Jan, sirotek, tkadlec, 24, Lída, poddaná, dívka, 14, Adam, svobodný, podruh, 65, Anna, svobodná, manželka, 40, Jan, podruh, švec, 36, Markéta, svobodná, manželka, 30, Jan **Arbelovský**, svobodný, robotný, 50, Kateřina, svobodná, manželka, 35, Martin, svobodný, syn, 25, Anna, svobodná, dcera, 18, Jakub **Arbelovský**, starší, svobodník, 45, Alina, svobodná, manželka, 38, Alžběta, svobodná, dcera, 19, Liďmila, svobodná, dcera, 12, Martin, podruh, řezáč, 40, Dorota, manželka, 30, Mikoláš, syn, tkadlec, 20, Václav **Lipkovský**, svobodný, podruh, 50, Anna, svobodná, dcera, 16, Mikoláš **Lipkovský**, svobodný, robotný, 40, Mandalina, svobodná, manželka, 24, Anna, poddaná, dívka, 20, Jiřík **Halka**, svobodný, robotný, 50, Dorota, svobodná, manželka, 37, Kateřina, svobodná, dcera, 25, Anna, svobodná, dcera, 15, Jan, svobodný, zeť jeho, 30.

VE VSI JEDLİNĚ:

Endrych **Kos**, svobodný, mlynář, 40, Eva, svobodná, manželka, 46, Matěj, svobodný, syn, 17, Václav, svobodný, tovaryš, 15, Anna, svobodná, dívka, 28, Melichar, svobodný, podruh, 27, Anna, svobodná, manželka, 22, Štěpán, svobodný, podruh, 50, Kateřina, svobodná, manželka, 45, Kryštof **Lipkovský**, svobodný, podruh, 35, Dorota, svobodná, manželka, 25, Anna, poddaná, dívka, 20, Jan, podruh, nádenník, 45, Anna, manželka, 30, Martin **Šhnářl**, svobodný, tkadlec, 60, Marketa, svobodná, manželka, 37.

VES BABICE:

Václav **Janků**, svobodný, robotný, 27, Zuzana, svobodná, manželka, 27, Michal, svobodný, pacholek, 12, Dorota, svobodná, dívka, 16, Dorota, svobodná, dívka, 15, Jan **Kosa**, svobodný, krejčí, 64, Voršila, svobodná, manželka, 64, Anna, svobodná, dívka, 12.

V LESNÝM:

Václav **Žák**, svobodný, chalupník, 29, Kateřina, svobodná, manželka, 20, Jiřík, svobodný, bratr jeho, 23, Anna, svobodná, manželka, 20, Marketa, svobodná, sestra jeho, 15, Kateřina, svobodná, sestra jeho, 12, Jiřík, poddaný, pacholek, 25.

VE VSI SMRDVOVĚ:

Jiřík **Pavlů**, svobodný, robotný, 67, Alina, svobodná, manželka, 45, Adam **Pišan**, svobodný, zeť jeho, 40, Alžběta, svobodná, manželka, 22, Zikmund **Pavlů**, svobodník, starší, 45, Kateřina, svobodná, manželka, 24, Václav, svobodný, syn, 25, Alžběta, svobodná, manželka, 23, Matěj **Novotněj**, svobodný, chalupník, 30, Kateřina, svobodná, manželka, 25, Václav **Klusák**, podruh, švec, 30, Alžběta, svobodná, manželka, 30, Barbora, svobodná, dcera, 14, Jan **Kletečka**, svobodný, chalupník, 70, Rozina, svobodná, manželka, 50, Jan, svobodný, syn, 14, Pavel **Babický**, svobodný, podruh, 30, Dorota, svobodná, manželka, 27, Tomáš, podruh, svobodný, krejčí, 30, Dorota, svobodná, manželka, 24, Ondřej, svobodný, nádenník, 28, Žofie, svobodná, manželka, 35.

VES PASEKA:

Jan **Zeman**, svobodný, robotný, 49, Dorota, svobodná, manželka, 45, Václav, svobodný, syn, 24, Matěj, svobodný, syn, 20, Dorota, svobodná, dívka, 15, Urban, podruh, svobodný, švec, 30, Kateřina, svobodná, manželka, 24.

VES LHOTICE:

Matěj Halka, svobodný, robotný, 50, Marketa, svobodná, manželka, 45, Jan, svobodný, syn, 24, Marjana, svobodná, manželka, 20, Tomáš, pacholek, 25, Kateřina, dívka, 16, Jan Sirotař, podruh, 50, Anna, manželka, 25, Tomáš, podruh, 35, Anna, manželka, 30, Dorota Halková, svobodná, vdova, 30, Lukáš, pacholek, 27, Anna, dívka, 13, Jan, podruh, svobodný, švec, 30, Dorota, svobodná, manželka, 24, Mandalena Vojislavská, svobodná, vdova, 45, Václav, sirotek, svobodný, syn, 23, Dorota, sirotek, svobodná, dcera, 18, Václav Vojislavský, svobodný, řezník, 65, Alžběta, svobodná, manželka, 50, Václav, svobodný, syn, 25, Dorota Vendrová, vdova, 30, Kryštof Růžek, podruh, svobodný, tkadlec, 31, Anna, svobodná, manželka, 25, Samuel Jilas, tovaryš, 15.

VES HOLEJŠOV:

Jákuš Holejšovský, svobodný, robotný, 50, Rozina, svobodná, manželka, 40, Jan, svobodný, syn, 16, Šimon, svobodný, pacholek, 15, Markyta, svobodná, dívka, 30, Adam Holejšovský, svobodný, chalupník, 50, Dorota, svobodná, manželka, 35, Jiřík, svobodný, syn, 18, Jiřík Holejšovský, svobodný, podruh, 55, Anna, svobodná, manželka, 40, Vavřinec Holejšovský, svobodný, chalupník, 37, Kateřina, svobodná, manželka, 28, Mikoláš Holejšovský, svobodný, podruh, 25, Zuzana, svobodná, matka, 56, Jan Zeman, svobodný, podruh, 40, Kateřina, svobodná, manželka, 50, Kateřina, svobodná, dcera, 20.

VES VRATIČKOVICE:

Václav Jakoubek, svobodný, chalupník, 40, Mandalína, svobodná, manželka, 25, Vilím, sirotek, svobodný, strejč, 13, Anna, poddaná, dívka, 17, Tomáš Uhřík, svobodný, podruh, 25, Anna, svobodná, manželka, 20, Jan Staněk, svobodný, podruh, 40, Dorota, svobodná, manželka, 30, Pavel, sirotek, svobodný, strejč, 12.

VES SLAVĚTIN:

Koliáš, svobodný, chalupník, 50, Rejna, svobodná, manželka, 54, Václav, svobodný, zet, 20, Anna, svobodná, manželka, 21.

VES BUKOVÁ:

Jindřich Fara, svobodný, robotný, 67, Zuzana, svobodná, manželka, 58, Jan, svobodný, syn, 30, Alžběta, svobodná, manželka, 25, Václav, svobodný, syn, 18, Martin, bratr Jindřichův, 78, Samuel, podruh, svobodný, krejčí, 22, Voršila, svobodná, manželka, 20, Jiřík Belada, svobodný, chalupník, 30, Eliška, svobodná, manželka, 28, Václav Kačer, svobodný, chalupník, 37, Anna, svobodná, manželka, 24, Jan, svobodný, strejč její, 74, Prokop, svobodný, pacholek, 23, Adam, podruh, poddaný, krejčí, 58, Kateřina, poddaná, manželka, 37.

VE VSI TISKU:

Martin Staněk, svobodný, švec, 47, Alžběta, svobodná, manželka, 38, Matěj Klímů, poddany, zet, 25, Anna, svobodná, manželka, 23, Jan, podruh, svobodný, neckář, 42, Václav Zeman, svobodný, chalupník, 36, Dorota, svobodná, manželka, 28, Jiřík, svobodný, bratr, 28, Kristina, svobodná, manželka, 30.

VES MALOVIDY:

Jan Růžek, svobodný, chalupník, 48, Marketa, svobodná, manželka, 42, Martin, svobodný, syn, 12, Voršila, svobodná, dcera, 15, Jiřík, svobodný, bratr Janů, Petr Staněk, svobodný, podruh, 25, Kateřina, svobodná, manželka, 25.

VES MIŘETICE:

Bartoloměj **Lejčko**, svobodný, robotný, 47, Alžběta, svobodná, manželka, 40, Jiřík, poddaný, pacholek, 28, Markyta, pánská, poddaná, děvka, 30, Jakub **Lejčko**, svobodný, chalupník, 34, Bartoň, poddaný, pacholek, 15, Anna, svobodná, děvka, 20, Matěj, svobodný, řezač, 24, Dorota, svobodná, manželka, 23, Anna **Růžková**, svobodná, vdova, 57, Vilím, svobodný, syn, 22, Jan, svobodný, syn, 18, Dorota, svobodná, dcera, 14, Vondřej **Bezouška**, poddaný, podruh, 24, Anna, svobodná, manželka, 20, Havel **Růžek**, svobodný, chalupník, 30, Marijana, svobodná, manželka, 27, Martin, poddaný, pacholek, 14, Anna, svobodná, děvka, 13, Martin **Popelák**, svobodný, podruh, 40, Dorota, svobodná, manželka, 38, Václav **Holub**, svobodný, podruh, 24, Alžběta, svobodná, manželka, 22, Jakub **Kalihotka**, svobodný, podruh, 30, Anna, poddaná, manželka, 25, Matěj Čáp, poddaný, chalupník, 53, Dorota, poddaná, manželka, 48, Jakub, poddaný, syn, 27, Jiřík **Huba**, poddaný, podruh, 49, Matouš, poddaný, syn, 23, Marijana, poddaná, manželka, 20, Januš **Charvát**, svobodný, podruh, 34, Marie, svobodná, manželka, 29.

VES CHMELNEJ:

Mikoláš **Přitasil**, svobodný, robotný, 37, Alžběta, svobodná, manželka, 30, Daněk, svobodný, pacholek, 14, Dorota, svobodná, děvka, 13, Václav **Růžek**, svobodný, podruh, 29, Alžběta, svobodná, manželka, 27, Anna, poddaná, děvka, 12, Jakub **Kytlice**, poddaný, podruh, 26, Dorota, svobodná, manželka, 40, Jakub **Zeman**, svobodný, chalupník, 58, Kateřina, svobodná, manželka, 50, Jan, svobodný, syn, 28, Anna, poddaná, děvka, 23, Václav **Martinek**, svobodný, podruh, 30, Běta, svobodná, manželka, 27, Dorota **Ptáčková**, svobodná, vdova, 58, Matouš, svobodný, syn, 16, Pavel **Dokoš**, poddaný, podruh, 37, Markyta, poddaná, děvka, 32, Jan, poddaný, syn její, 18, Jan **Růžek**, svobodný, podruh, 38, Anna, svobodná, manželka, 32, Jakub, svobodný, syn, 13, Běta, svobodná, podruhyně, 28, Martin **Kubů**, svobodný, chalupník, 24, Anna, svobodná, manželka, 22, Martin, svobodný, bratr, 12, Běta, svobodná, děvka, 11, Jan **Piskáček**, svobodný, podruh, 30, Anna, svobodná, manželka, 27, Mikoláš, krejčí, svobodný, syn, 11, Václav **Hauser**, svobodný, podruh, 47, Anna, svobodná, manželka, 45, Matouš, svobodný, syn, 14.

VES KUNĚJOVICE:

Václav **Zich**, svobodný, robotný, 28, Zuzana, svobodná, manželka, 26, Jan, svobodný, pacholek, 17, Dorota, poddaná, děvka, 15, Matěj **Lhotka**, svobodný, chalupník, 28, Anna, svobodná, manželka, 25, Štefan, poddaný, pacholek, 17, Anna **Vysoková**, svobodná, vdova, 65, Mikoláš, svobodný, syn, 20, Kateřina, svobodná dcera, 17, Pavel, svobodný, pacholek, 15, Jan **Pavlá**, svobodný, podruh, 48, Anna, svobodná, manželka, 27, Mikoláš, svobodný, syn, 17, Václav **Poštolka**, poddaný, chalupník, 28, Anna, poddaná, manželka, 25, Dorota, poddaná, sestra Václavova, 15, Matouš, poddaný, pacholek, 17, U **Vysokého** Václav, svobodný, tkadlec, 32, Dorota, svobodná, manželka, 24, Martin, poddaný, podruh, 30, Mariana, poddaná, manželka, 24, Maruše, svobodná, podruhyně, 30, Anna, poddaná, podruhyně, 17.

VES BOROVNICE:

Jan **Peša**, svobodný, chalupník, 50, Jakub, svobodný, strejc, 30, Marijana, svobodná, manželka, 34, Jan **Novák**, svobodný, chalupník, 30, Dorota, svobodná, manželka, 57, Běta, svobodná, dcera, 20, Tomáš, poddaný, pacholek, 17.

VES OTROČICE:

Petr **Šedivej**, svobodný, robotný, 48, Alžběta, svobodná, manželka, 30, Jan, svobodný, pacholek, 17, Kateřina, svobodná, děvka, 27, Mikuláš

Kerauš, svobodný, chalupník, 38, Zuzana, svobodná, manželka, 39, **Dorota**, svobodná, dcera, 11, Jakub **Kučera**, svobodný, podruh, 24, Kateřina, svobodná, manželka, 22, Jan **Kubálek**, svobodný, podruh, 50, Dorota, svobodná, manželka, 30, Martin **Boudník**, poddaný, chalupník, 38, Mandalína, poddaná, manželka, 34, Kateřina, podruhyně, svobodná, vdova, 65, Tomáš, svobodný, syn, 28, Jan, tkadlec, svobodný, syn, 19.

VES KAČEROV:

Jiřík **Kamaryt**, svobodný, robotník, 21, Jakub, svobodný, bratr, 19, Kateřina, svobodná, sestra, 27, Šimon **Vokšický**, svobodný, chalupník, 28, Mářa, svobodná, manželka, 26, Jiřík, poddaný, pacholek, 19, Václav **Kamaryt**, svobodný, podruh, 30, Anna, svobodná, manželka, 28, Vilim **Kamaryt**, svobodný, podruh, 58, Anna, svobodná, manželka, 48, Daniel, svobodný, syn, 12, Matěj, svobodný, zeť jeho, 25, Dorota, svobodná, manželka, 22.

VES NĚMCICE:

Jan **Špála**, svobodný, robotník, 68, Anna, svobodná, manželka, 38, Anna, svobodná, dcera, 30, Marie, svobodná, dcera, 20, Dorota, svobodná, dcera, 17, Alžběta, svobodná, dcera, 13, Jan **Vrána**, svobodný, podruh, 50, Anna, svobodná, manželka, 35, Václav, svobodný, syn, 12, Václav, svobodný, tkadlec, 27, Dorota, svobodná, manželka, 24, Jiřík, svobodný, bratr jeho, 20, Pavel, svobodný, učedník, 15, Vít **Rihů**, svobodný, robotník, 32, Anna, svobodná, manželka, 28, Jakub, svobodný, bratr, 53, Kateřina, svobodná, manželka, 40, Dorota, svobodná, dcera, 18, Jakub, svobodný, nádenník, 50, Kateřina, svobodná, manželka, 48, Jan **Březina**, svobodný, chalupník, 47, Kateřina, svobodná, manželka, 38, Tomáš, svobodný, syn, 17, Alžběta, svobodná, dívka, 20, Václav **Houdek**, poddaný, podruh, 37, Anna, poddaná, manželka, 36, Mikoláš, poddaný, syn, 11, Václav **Chrvát**, svobodný, chalupník, 23, Alžběta, svobodná, manželka, 47, Václav, svobodný, pastorek, 12, Mandalína, svobodná, pastorkyně, 18.

VES SEDMIPÁNY:

Jakub **Křehule**, svobodný, robotník, 50, Marijana, svobodná, manželka, 47, Jiřík, svobodný, syn, 22, Lidmila, svobodná, manželka, 23, Jiřík **Dědinák**, svobodný, chalupník, 28, Anna, svobodná, manželka, 50, Matěj, poddaný, pacholek, 19, Václav, svobodný, bratr Jiříků, 21, Alžběta, svobodná, manželka, 21, Jan, svobodný, pacholek, 20, Matěj **Kudrna**, svobodný, podruh, 40, Anna, svobodná, manželka, 32.

V DUBEJOVICÍCH:

Václav, svobodný, šafář, 50, Marta, svobodná, manželka, 40, Kryštof, svobodný, pacholek, 30, Jan, poddaný, pacholek, 18, Vít, svobodný, pacholek, 19, Anna, svobodná, dívka, 17, Lída, svobodná, dívka, 15, Kryštof **Hauf**, svobodný, tesař, 50.

VES STŘECHOV:

Tomáš **Filipů**, svobodný, robotník, 48, Anna, svobodná, manželka, 27, Rozina, svobodná, dívka, 20, Martin **Holakovský**, svobodný, tkadlec, 50, Alžběta, svobodná, manželka, 45, Jan, svobodný, pastorek, 19, Anna, svobodná, pastorkyně, 16.

VES SOUŠICE:

Jan **Koceurek**, svobodný, robotník, 48, Rozina, svobodná, manželka, 47, Marijana, svobodná, dcera, 20, Bartoloměj, svobodný, zeť jejich, 22, Mikoláš, podruh, punčochář, 27, Alžběta, manželka, 23, Jan **Kubát**, svobodný, chalupník, 38, Marijana, svobodná, manželka, 28, Matěj, svobodný, pacholek, 18, Mikoláš **Zadák**, podruh, řezač, 23, Mandalína, manžel-

ka, 24, Dorota, svobodná, děvka, 14, Martin Fara, svobodný, chalupník, 40, Marijana, svobodná, manželka, 35, Vavřinec Vladýka, svobodný, 27, Kateřina, svobodná, manželka, 25, Matěj, bratr jeho, svobodný, švec, 20.

NA LHOTÁCH:

Martin, svobodný, krajčí, 58, Anna, svobodná, manželka, 40, Václav Vladýka, svobodný, robotný, 60, Alina, svobodná, manželka, 58, Jiřík, svobodný, syn, 24, Václav, svobodný, kuchař, 50, Anna, svobodná, manželka, 40, Bartoň Harybary, svobodný, mynář, 42, Anna, svobodná, manželka, 37.

V HOUŠICÍCH:

Jakub Bina, svobodný, chalupník, 40, Anna, svobodná, manželka, 37, Jakub Suchomel, svobodný, mynář, 35, Dorota, svobodná, manželka, 28, Dorota, poddaná, děvka, 19, Matěj Bělouch, svobodný, krajčí, 27, Anna, svobodná, manželka, 25.

VES PERTOUTICE:

Pavel Sezemský, svobodný, chalupník, 58, Kristina, svobodná, manželka, 50, Jan, svobodný, syn, 23, Anna, svobodná, dcera, 18, Marijana, svobodná, dcera, 12, Jan Dolejší, svobodný, chalupník, 57, Kateřina, svobodná, manželka, 48, Tomáš, podruh, svobodný, švec, 20, Anna, svobodná, manželka, 23, Matys, podruh, svobodný, pekař, 28, Marie, svobodná, manželka, 25.

VES BOUDY:

Řehoř, svobodný, robotný, 29, Lidmila, poddaná, děvka, 25, Matěj, svobodný, mynář, 37, Dorota, svobodná, manželka, 30, Jiřík Sezemský, svobodný, chalupník, 32, Mandalína, svobodná, manželka, 28, Bartoň, tesař, svobodný, podruh, 30, Anna, svobodná, manželka, 27, Jan Čadil, svobodný, podruh, 45, Anna, svobodná, manželka, 50, Petr, svobodný, krajčí, 48, Markyta, svobodná, manželka, 34, Kateřina Březinka, svobodná, vdova, 47, Václav, svobodný, sirotek, 20.

VES VONŠOVEC:

Matěj Zeman, svobodný, robotný, 45, Anna, svobodná, manželka, 42, Jiřík, svobodný, syn, 19, Alžběta, svobodná, dcera, 16, Havel, svobodný, podruh, 35, Marie, svobodná, manželka, 30, Šimon Milošovský, svobodný, robotný, 40, Pavel, svobodný, pacholek, 17, Matěj, svobodný, pacholek, 13, Alžběta, svobodná, děvka, 20, Pavel, svobodný, krajčí, 30, Anna, svobodná, manželka, 27, Marijana, svobodná, dcera, 11, Jan, šindelář, podruh, 27, Lída, manželka, 25.

V ČEJТИČÍCH:

Adam, svobodný, chalupník, 45, Dorota, svobodná, děvka, 27, Jan, svobodný, krajčí, 40, Anna, svobodná, manželka, 30, Jiřík Hlízovský, svobodný, robotný, 50, Alžběta, svobodná, manželka, 28, Eva, svobodná, dcera, 16, Václav Měchonička, svobodný, podruh, 35, Kateřina, svobodná, manželka, 30, Martin Žežhule, svobodný, robotný, 50, Eva, svobodná, manželka, 47, Jakub, svobodný, syn, 20, Jakub, svobodný, pacholek, 23, Anna, svobodná, děvka, 20, Mikoláš Proch, svobodný, robotný, 26, Kateřina, svobodná, manželka, 24, Kateřina, svobodná, matka jeho, 48, Marijana, svobodná, děvka, 20, Jan Vacek, svobodný, podruh, 44, Káča, svobodná, děvka, 35.

VES BERNARTICE:

Mikoláš Zeman, svobodný, robotný, 48, Marijana, svobodná, manželka, 47, Tomáš, svobodný, syn, 20, Jiřík, svobodný, syn, 17, Rozina,

svobodná, děvka, 15, Dorota, podruhyně, vdova, 25, Jan **Hubka**, svobodný, podrugh, 58, Eva, svobodná, manželka, 48, Václav, svobodný, syn, 27, Jiřík, řezník, svobodný, syn, 21, Dorota, svobodná, manželka, 25, Matěj, svobodný, syn, 18, Jiřík **Růžek**, svobodný, podrugh, 40, Anna, svobodná, manželka, 50, Václav **Prkenec**, svobodný, tkadlec, 40, Mandalena, svobodná, manželka, 35, Jan, svobodný, syn, 18, Dorota, svobodná, dcera, 13, Mikoláš **Růžek**, svobodný, krejčí, 35, Marijana, svobodná, manželka, 28.

VES BRZOTICE:

Jan **Vilím**, svobodný, robotný, 67, Anna, svobodná, manželka, 50, Matěj, svobodný, vnuček, 27, Anna svobodná, manželka, 23, Eva, poddaná, děvka, 18, Adam, poddaný, pacholek, 20, Jan **Pavlík**, poddaný, podrugh, 45, Dorota, poddaná, manželka, 40, Matouš **Lesák**, svobodný, podrugh, 60, Anna, svobodná, manželka, 48, Václav **Bouda**, svobodný, chalupník, 28, Kateřina, svobodná, manželka, 25, Michl, svobodný, bratr jeho, 24, Jan **Hubka**, svobodný, krejčí, 27, Mandalina, svobodná, manželka, 24, Matěj **Vilím**, svobodník starší, 41, Kateřina, svobodná, manželka, 37, Ondřej, svobodný, pacholek, 25, Kateřina, děvka, 40, Marijana, poddaná, děvka, 20, Jindřich, podrugh, svobodný, kovář, 40, Kateřina, svobodná, manželka, 28, Jan **Beránek**, poddaný, tovaryš, 20.

VES ARBELOVICE:

Zikmund **Brikej**, svobodník starší, 40, Anna, svobodná, manželka, 20, Matěj, poddaný, pacholek, 21, Martin, svobodný, pacholek, 15, Dorota, poddaná, děvka, 20, Běta, poddaná, podruhyně, 40, šenkýř Jakub **Komárek**, svob. 42, Dorota, svobodná, manželka, 40, Dorota, svobodná, dcera, 16, Tomáš, svobodný, řezač, 30, Dorota, svobodná, manželka, 28, Jan **Jindrů**, svobodný, nádenník, 25, Mandalena, svobodná, manželka, 25, Jiřík **Váňa**, poddaný, chalupník, 30, Kateřina, poddaná, manželka, 28, Václav, svobodný, bečvář, 20, Anna, svobodná, manželka, 28, Václav **Kučera**, svobodný, nádenník, 22, Katerina, svobodná, manželka, 24, Jiří **Vlasák**, svobodný, robotný, 48, Barbora, svobodná, děvka, 40, Jan **Švenda**, svobodník starší, 58, Kateřina, svobodná, manželka, 50, Adam, svobodný, krejčí, 23, Mikoláš, svobodný, syn, 19, Anna, svobodná, děvka, 24, Jakub, svobodný, pacholek, 13, Jan **Janák**, svobodný, tkadlec, 38, Estera, svobodná, manželka, 30, Adam, svobodný, rybníkář, 28, Mandalina, svobodná, manželka, 26, Matěj **Nehyba**, svobodný, krejčí, 34, Alžběta, svobodná, manželka, 30, Kateřina, poddaná, děvka, 14, Anna **Bušková**, svobodná, podruhyně, 58, Jakub, svobodný, syn, 20, Markyta, svobodná, dcera, 28, Václav **Šetek**, svobodný, podrugh, 30, Alžběta, svobodná, manželka, 27, Václav **Budkovský**, svobodný, chalupník, 30, Marijana, svobodná, děvka, 20, Jakub, poddaný, podrugh, 27, Bohounka, svobodná, manželka, 22.

Na konci soupisu se praví:

»Co se kolatorství dotýče, žádného mezi JMK, svobodníky se nenachází, nebo k rozličným kolatorstvím pánum pánum obyvatelům kraje tohoto přináležíme etc. A že tomu tak a nejináč jest, též že jsme se v tom věrně a upřímně zachovali, na potvrzení toho toto poznamenání podpisem vlastních rukou imen našich a přitisknutím sekrytů našich jsme utvrdili. Jehož jest datum ve vsi Brzoticích 30. Martij Aa 1651. Matěj Vilím Brzotický v. r. Jan Švenda Koste(le)cký v Arbelovicích v. r. — Od svobodníků praesent. 6. Aprilis 1651.«

(Ostatek příště.)

DROBNÉ ČLÁNKY.

Václav Matoušek:

Deník učitele Jakuba Jana Ryby.

Nešťastný rožmitálský učitel Jakub Jan Ryba je znám jako vynikající hudební skladatel, jehož »Pohřební písň« doprovodily na tisíce nebožtíků ke hrobu a jehož »Missa solemnis pastoralis« těšila obyvatele horského městečka Padolí (viz Jiráskovu kroniku rodného kraje »U nás«) a stejně na protilehlé straně Čech zarputilé sudiče o »lúsy« v chodském Klenčí (viz trilogii J. Š. Baara); dodnes ozývá se na kůrech chrámů, a slýcháme ji, jakož i jiné skladby, na př. vánoční písňě, z rozhlasu. Ryba byl mistrem hry na varhany (ovšem i na jiné nástroje) a rád ve svých skladbách napodobil pastýřské písňě, dudy a moldánky. Všech jeho skladeb je přes tisíc; církevní se zachovaly lépe než světské. V obsáhlé činnosti Rybově velmi dobře je zařazena jeho činnost kronikářská a jeho rodopisná práce, obojí asi méně známé. Ryba sice nevedl obecní ani městské kroniky, ale za pamětní knihu rožmitálské školy v období let 1788-1815 možno považovati **Školní deník**, jenž se po mnohém stránce podobá kronice. Jeho úkolem bylo podati obraz rožmitálské školy s hlediska pedagogicko-didaktického, t. j. učitel zapisoval, jak mládež vychovával, které úkoly k učení mravům volil, jakých výsledků dosáhl. Je jisté, že se učitel nevyhnul tomu, aby nezapsal občas i mimoškoni záznamy.

Školní deník má dva díly; jsou to knihy filiového formátu, psané na hrubém ručním papíru v obyčejných deskách. Rybův školní deník je důležitým pramenem k dějinám školství od posledních let vlády Josefa II.; je ovšem i pěkným pramenem k poznání snahy a myšlenek tohoto vynikajícího vlasteneckého učitele a pro poznání krásných mravních hodnot opravdového muže¹⁾.

¹⁾ Z Rybova Školního deníku čerpali snad všichni životopisci Rybovi; Bohumír Dlabač v *Allgemeines historisches Künstlerlexikon* 1815-18; článek v *Jahrbuch für Lehrer, Eltern und Erzieher* 1842 od syna učitelelova Dra Jos. Ryby; Josef Vlasák, učitel, v kalendáři *Školník* na r. 1858; Vincenc Dom. Bíba, rožmitálský rodák, v *Sborníku učitelském* na r. 1860 a Fr. Aug. Slavík v knize v článku citované. Nejdůkladnější studii o Rybovi má v rukopise Jan Němcék, profesor reálky v Příbrami; část byla otištěna ve Výroční zprávě učitelského ústavu příbramského r. 1929-30. Rožmitálský spisovatel R. R. Hofmeister napsal o Rybovi knížku »U štvaný g e n i u s« (Poslední práce H. za jeho života tiskem vydaná.) Psal o něm také Al. Berndorf a j.

O vlastních svých osudech a své rodině nepsal Ryba do Školního deníku téměř nic; jen nepatrné zmínky soukromého rázu se najdou tu a tam; na př. učitel zapsal, že jistého dne nevyučoval, protože jel navštíviti nemocného otce, najdeme poznámku, že manželka učitelova plakala, když občan, dopálený na školu a učitele, přišel do školy a s velkým křikem pustil se do vychovatele svých dětí a j. Pro poznání učitelova života a jeho rodiny je důležitý **Rodinný deník** Rybův určený pro učitely dítky; otiskl jej r. 1888 historik Fr. Aug. Slavík, manžel Rybovy vnučky Gabriely, jako přílohu knihy »**Život a působení Jakuba Jana Ryby, bývalého učitele Rožmitálského a měšťana Plzeňského, skladatele hudebního a spisovatele**«. Originál se ztratil. Protože od vydání zmíněné knihy uplynula 52' léta, nebude snad zbytečné, když část deníku zde uveřejníme, a to část, jež se týká rodopisné činnosti Rybovy²⁾. Buďto příklad »rodinné kroniky« psané před více než 130 lety.. Zaujmě nás svérázným úvodem více, než vlastními rodovými údaji, kterých jest málo; ale zaujmou také v jiném směru.

Každý věrný otec vypravuje rád svým dětem, co se s ním a s jeho předky dělo; za tou příčinou přítomný denník denně sepsán mým dětem, uchová-li jich Bůh, za podíl patří. Nemohu jím nic jiného odkázati, nežli **pravou otcovskou lásku**, kterou jsem je co nejšetrněji ve všem dobrém vychovával a jím k jejich vzdělání jak srdce tak ducha, utrhna své hubě, dle možnosti napomáhal, a pak **dobrou pověst**, které jsem **vždy jenom v šlechetnosti**, jak Bůh sám ví, **vyhledával**. Chudoba, jak staří dí, cti netratí. Já jsem ve svém vědomí jist a někdy před Bohem obstoím, že jsem se vždy prací zaměsknával a bez ní čas nejmrzutější a nejtěžší přicházíval; však má práce a přičinění, má starost a přemýšlení nebyla nějakého obchodníka, kupce a spekulanta, nýbrž taková, jakou každý pravý a ctný učitel za svůj cíl sobě bere a bráti má. Všecka tato lopotná snažnost jest, bohužel!, velmi chatrně odměněna. Všem jest známa venkovských učitelů mzda; protož nelze tomu muži, jenž se, jak jeho nejhlavnější povinnost jest, učitelskému úřadu s hlavou i se srdcem oddává, a při tom, jak obyčejně se přihází, mnoho dítkami obdařen jest, aby mohl nějaké zásobnosti míti a po sobě svým dětem nějakého jmění pozůstaviti. Zvláště ale, jak znamenám, můj osud jednou jest, abych vždy nedostatků trpěl. Však tím, když jináče čest velikého Boha nelze smrtelníku změnit, zcela spokojen jsem byl a jak doufám, budu. Seneka³⁾), aby mohl s celou a svobodnou myslí filosofii se oddati, zaházel zbytečného statku a tvrdí, že tudy šfastným a spokojeným se učinil; žádal bych sobě, bych mohl, zvláště za našich časů, nějaké částičky z tohoto zaházeného mudrcké-

²⁾ **Rodinných deníků** napsal Ryba několik. Podle sdělení profesora Jana Němečka jeden byl v Strahovské knihovně (ztracený), jiný v Národním museu (sign.I-B-6) a je to stručnější varianta Deníku otištěného Slavíkem.

³⁾ Seneka byl oblíbený filosof Rybův. Napsal o něm knížku: *Succus et flores e scriptis L. Annaei Seneca e philosophi... V ní životopis Senekův a některé jeho filosofické traktáty, latinsky s českým překladem. Uloženo v archivu obecné školy v Rožmitále.*

ho pokladu v měšci míti, ne abych tím hrdé nádhernosti sloužil, nýbrž bych mocen byl, svým dětem patříčiho, náležitého a slušného vyživení v jejich cvičení zaopatřiti. Však i to uznávám za prospěšný prostředek nechť mnozí mudrují, jak chtí — kterého prozřetedlnost pro pravé dobré mých dětí užívá. Protož při mé práci v strastném živobytí srdece mé plesá, když podivných cest prozřetedlnosti Boží zpytuji. Co Bůh činí, všecko dobré činí. Příteli, můj věrný denníku! Tobě chci všecko to, čehož sobě povědom jsem, svěřiti, a ty to věrně opět mým milým dětem předneses. Budeš jím upřímně vypravovati, co a jaký jejich otec, co a jaká jejich matka byli, co se s jejich otcem jak zevnitř v tomto světa labyrintu, tak vnitř jeho duchu a srdci kdys dělo; ukážeš jím jeho lásku a z ní pošlou neunavitelnou péči o jejich pravé dobré; ukážeš jím jeho smýšlení, jeho konání a jeho mysl povahu; ukážeš jím cesty pravé blaženosti, ku které se člověk jenom jediné skrze pravou nábožnost, ctnost, moudrost a opatrnost přichýlí; pak budeš jím za jejich vlastní zrcadlo od jejich zrození až do toho času, kdy vůle Nejvyššího bude, abych se, jenž tebe píši, s nimi i s tebou se rozžehnal. (Mimo to tu smlouvu přátelskou mezi sebou děláme: Budu-li se nad pošetilosmi buď svými neb cizími smáti, tak se směj se mnou, budu-li v skormoucené hodince truchlit, tak i ty mne následuj; budu-li horliti, horli s sebou, a budu-li opravdově hovořiti, tak i ty to číň! Mezi pravými přáteli musí jedno srdce a jedna mysl panovati; jinak všecko přátelstvo přestává. V tomto závazku tedy zůstaneme; protož dnes dosti našeho hovoření! Měj se dobré a já i moji všickni s tebou!)

1. Moji předkové.

Můj praděd z otcovy strany, jménem **Václav**, byl měšťan klatovský svého řemesla kloboučník; odtud se dal se svými třemi syny do Nepomuku, kdež i potom v městské radě byl. Dočkal se vysokého věku.

Můj děd, jménem **Jan**, měšťan nepomucký, též radní tohoto města, měl s dvěma manželkama 12 dětí; živil se dílem od svého hospodářství, dílem od kloboučnického řemesla. Umřel maje 80 let věku svého. Ze všech těchto dětí jediný jest ještě na živě **Franťšek**, jenž jest též již dávný čas v nepomucké městské radě a ve velikém věku.

Pradědové z matčiny strany byli měšťané v Přešticích **Karník** a **Stach⁴⁾**, oba řezníci a toho času znamenití obchodníci.

Můj děd, **Jan Karník**, studoval, pak se z filosofie odebral k učitelskému stavu, kdežto jako kantor napřed v Merklíně, pak v Nepomuku a naposled v Přešticích svého věku trávil. Měl i zde svůj domek a něco polí, což po svém otcí, čehož ieště macecha nezmařila, zdědil. Umřel, když mu bylo 80 let.

⁴⁾ Z téhož rodu pocházel spisovatel Václav Stach, nar. v Přešticích r. 1755, zemřel r. 1831.

Má bába sloula **Katerína**, rozená **Stachová**, též z Přeštic; ze- mřela dočkajíc 85 let. Od těchto dobrých lidí byl jsem ve svém nej- útlejším věku vychován. Dobří lidé, blažená věčnost budiž vám za odměnu!

2. Moji rodicové.

Můj otec, **Jakub Jan Ryba**, narodil se roku 1733, pak 1792 ze- mřel v nepomuckém špitále jako vysloužilý učitel a varhaník, dočkav 59 let věku svého⁵⁾). Prve byl v Přešticích subkantorem, kdež i s Rozalíí Karníkovou, kantora přeštického, v manželský stánek vstoupil, ze kteréhož manželství následující děti pošly: Jan, zemřel; Jakub, Václav⁶⁾ a Marie, narozeni v Přešticích; Jan, zemřel, a František v Nepomuce⁷⁾.

ZNÁMKA.

Balbinus ve své »Bohemia docta« uvádí na str. 169 jistého Václava Rypu takto: »— Wenceslaus Rypa (nebo Ryba?) Stan- kovii natus, elegiographus, mea quidem sententia, venustissimus et cultissimus, edidit tribus libris an. 1605 historiam urbis Zatecen- sis nitidis distichis ad an. usque 1565 deductam, ex quo libro de urbibus nonnulla adferuntur. —«

Zdaliž tento muž mým předkům patří, nevím.

3. Události z mého života.

Roku 1765, dne 26. října byl jsem narozen v Přešticích. R. 1770 odebral se můj otec se svou rodinou do Nepomuku, kdež za var- haníka ustanoven byl. R. 1780 zavezl mne můj strýc Jan Vaníček, jenž potom v Červené Řečici děkanem byl, do Prahy, kdež jsem se až do roku 1785 v literním a hudebním umění cvičil. R. 1786 zemřela mně má věrná matka, jižto smrti jsem byl přítomen a pak ji k hrobu doprovodil. Oslav Tě Bůh, má dobrá, pečlivá a snažná matko! Můj otec se podruhé oženil; však jeho druhá manželka v stáří a churavosti ho opustila a tak bídň tento dobrý muž

⁵⁾ O otci Rybovu v matrice křestní arciděkanského úřadu v Nepo- muku: Dne 23. července 1732 narozen jest a pokřtěn Jakub Ryba, syn pana Jana Ryby, souseda a spoluradního z Nepomuku, a manželky jeho Kateřiny, skrz Patra kaplana loci. Levans: pan Jan Havlíček. Testes: Jakub Rojík a Ludmila Schramhanslová z Nepomuka. V matrice úmrtní: Jakub Ryba. Špitálník, oddaný zelenohorský, zemřel ve špitále č. 155 dne 8. září 1792 v 60ti letech věku svého na vodnatelnost. Rok narození svého otce udává Ryba: 1733.

⁶⁾ Václav, bratr učitele Jakuba R., byl kuchařem arcibiskupa Pa- sovskeho, hraběte z Thunu, a měl dcery: Amalii a Marii, provdanou za Frant. Janovského, účetního radu při c. k. místodržitelství, otce MUDra Vítězslava Janovského, řádného profesora nemoci kožních a příjícných a dějin lékařství, a Jaroslava, profesora c. k. průmyslové školy v Liberci.

⁷⁾ Potomci jeho žijí v Táboře; z nich jmenujeme na př. Jiřího Rybu, býv. kaplana tamže a v Klokotech, pak faráře v Dražicích, a MUDra Jana R., prim. lékaře u Alžbětinek v Praze.

v osířlosti svůj život dokonal. Oplývej v slávě věčné po všem vystálem kříži svém!

Téhož roku držel jsem školu v Nepomuku místo jistého Petáka, jenž se z učitele za hospodářského direktora do Nalžov k hraběti Taaffovi dostal; v měsíci pak dubnu téhož roku přišel jsem do Mníšku ku svému strýci, Josefovovi Jakoubkovovi, za školního pomocníka, kdež jsem až do roku 1788 setrval. (Přiložené vysvědčení z těchto míst ukazují mé chování.) R. 1788 byl jsem za školního substituta na Rožmitálské škole ustanoven; pak téhož roku dne 23. máje obdržel jsem zde učitelský úřad⁸).

R. 1790 pojal jsem za manželku Annu, dceru zemřelého p. Jana Laglera, purkrabí Rožmitálského. Do této manželské svaté společnosti nás uvedl náš přítel, pan Filip Vaníček, farář Střepecký, dne 26. července v Střepeckém chrámu⁹.

4. Děti.

A m b r o ž, narozen dne 7. prosince 1791. Umřel na bouli v krku dne 6. dubna 1796.

J a k u b, narozen 23. června 1793. Umřel na spálu dne 15. února 1795.

J o s e f J a k u b J a n, narodil se dne 21. března 1795. Ten ř jest nyní můj nejstarší syn. Dejž Bože, af jest nám k potěšení a k podpoře!¹⁰)

Vilém Josef Alexander Prosper, narozen dne 16. března 1797, můj nyní druhý syn. Žehnai a řidi ho Bůh na všech jeho cestách!¹¹⁾

8) V Rožmitále byl Ryba jako substitut nemocného učitele Ondřeje Poddaného ustanoven 11. února 1788. Zanedbanou školu povznesl v krátkém čase, že byla vzornou. První inspekce krajského komisaře Starka byla 22. května 1788 a po ní následovalo ustanovení definitivním učitelem 23. května. Odstupujícímu učiteli měl Ryba platiti 100 zl. ročně z platu, který v penězích a naturaliích byl 404 zl. 14 kr. Svému pomocníkovi Kašpárkovi dobrovolně zvýšil Ryba plat z 5 zl. (!) na 15 zl.

9) V matrice oddaných v Třebsku je zapsáno, že byli oddáni »Anno 1790 in Julio 26. Nro (domu) 1. (ženich) Jacob Riba, školní mistr, nábož. katolického, léta věku 24, svobodný, (nevěsta) Anna Laglerova, 18 let... Svědkové: Johann Kunštar, písar Rožmitálský, Franz Schöttner, správce visocký«.

10) Josef studoval v Praze od r. 1806, stal se doktorem lékařství a chirurgie, stavovským očním lékařem, mimořádným profesorem na c. k. universitě Pražské, r. 1847-1849 děkanem lékařské fakulty, prozkoumal české vody léčivé v Karlových Varech a Teplicích, o nichž napsal několik spisů německých; česky napsal obšírné pojednání do Časopisu českého musea r. 1832. Věrně hlásil se vždy k národnosti české a byl jedním z prvních zakladatelů Matice české. Zemřel 1. března 1856, málo věku 61 let; po něm zůstali: vdova Rozalie, roz. Veselá z Prahy († 1883), dcery: Anna, Marie a Gabriela, provdaná Slavíková (jež napsala samostatně nebo přeložila z anglické a francouzské řeči povídky a pojednání, uveřejněné v »Obrazech života«, »Budečské zahradě«, »Poučných listech«, v Ottově »Bibliotéce mládežek sv. 5., v Urbánkově »Kytici« roč. II. a j.), a syn Josef, c. k. plukovník lékař I. tř. v Bosně.

11) Vilém studoval v Plzni a zemřel v mladém věku.

Terezie, nar. dne 20. listopadu 1798. umřela na neštovice dne 28. října 1799.

Václav Jakub Prosper, narozen dne 27. února 1800, nyní můj na živě třetí syn. Budíž Bůh s ním! Byl nejprvnější v Rožmitále očkován, začež i odplavným penízem odměněn byl¹²⁾.

Anna, nar. dne 28. března 1802, zemřela dne 11. února 1803 na chřadnutí, ježto dostala skrže neopatrnost chůvy.

Filipina Terezie Anna, nar. 31. října 1803. Má nyní na živě první dcera. Dejž, Bože, af nám k radosti a pomoci jest! Očkována byla.¹³⁾

Marie Rozalia Anna, nar. dne 2. září 1805, nyní má druhá na živě dcera; též očkována. Dejž, Bože, af ve ctnosti vždy prospívá!¹⁴⁾

František Jakub Jan nář, nar. dne 21. října 1807; byl tak mdlý, že ho sotva bába pokřtila.

Klementa Anna, nar. dne 26. srpna 1808, má třetí na živě dcera, též očkovaná. Bůh jí žehnej!¹⁵⁾

Jakub Jan Filip, nar. 20. září 1810, můj čtvrtý na živě syn, též očkovaný. Bůh budíž s ním!¹⁶⁾

Anna, skrže nešfastný pád mé manželky dne 1. července 1813 přišla mrtva na svět.

*

¹²⁾ Václav byl knihkupcem v Praze a vydal otcův »Dar pilné mládeži«, obsahující 12 písni v doprovázení piano. Manželka jeho byla roz. Zimmerová, sestra Englové; matky poslance Dra Em. Engla, vydavatele »Hlasův od Blaníka«.

¹³⁾ Filipa provdala se za Frant. Burdu, jenž býval obročním písarem v Rožmitále, později kníž. arcibisk. správcem v Novém Rychnově. Jediná dcera Josefa umřela jim u věku panenském, matka ok. r. 1865, otec r. 1875.

¹⁴⁾ Marie provdala se za Pavla Schwinga z Bystřice u Jindřichova Hradce, lesníka u barona Riese ze Stallburka v Panenských Břežanech u Prahy. Zemřel r. 1850, ona r. 1879. Z dětí jejich, vnuků Rybových, zůstali: Karel Schwing, doktor veškerého lékařství, docent porodnictví a ženských nemocí na české universitě a primář v okr. zem. nalezinci, ordinarius pro ženské nemoci v c. k. universitní polyklinice a spisovatel (přispívá hlavně do Časopisu lékařů českých); Josef, t. č. lesník u hraběte Knyphausen v Lütetsburku v Hanoversku; ostatní tři synové: Vilém, Václav a František umřeli; dcery: Klementa, provd. za Josefa Pánka, obchodníka s uhlím v Holešovicích, Marie, provd. za E. Kohl-münzera, kníž. arcibiskup. ředitele panství v Dolních Břežanech u Prahy, jejichžto dcera Marie provd. za kn. arc. kontrolora Meliše v Rožmitále.

¹⁵⁾ Klementa měla za manžela Matěje Schwinga, bratra předešlého, lesníka u hraběte Vratislava v Bezdahově blíz Otic. Zemřeli: on asi r. 1872, ona ok. r. 1880 a zanechali dcery: Klementu provd. za Pelikána, lesníka v Janovicích u Otic, Eleonoru provd. za sedláče Paula v Peřhřimově, a Aloisii.

¹⁶⁾ Jakub byl hospodářským úředníkem a zemřel v mužném věku.

Na jiném místě v deníku jest zapsán dopis od Frant. Vaváka z Milčic a Rybova odpověď, též veršovaná, obsahující stručný životopis učitelův:

V Přešticích jsem narozený;
V pátém roce odvezený
Do Nepomuku s svým milým
Otcem, varhaníkem čilým,
Právě toho zlého času,
Když nebylo v poli klasu.
Zde jsem chlapectví své strávil,
Kdež mne otec v dobrém mravil... atd.

L I T E R A T U R A .

SBORNÍK HISTORICKÉHO KROUŽKU. Roč. XXXIV. a XXXV.-1933, 1934. Red. Fr. H. Žundálek. V Praze, Družstvo Vlast, 160 a 140 str., v. 8.

Posledně jsme o tomto sborníku přinesli zprávu v ČRS V. 1933, str. 42-43. Poslední dva ročníky (neboť další již nevyšly) obsahují opět několik zajímavostí z rodopisu. Roč. XXXIV.: J. P. Hille »Registra kostelní a farní v Horním Záhoří z roku 1672« (str. 17-22 a 69-72). Jsou to známá registra, která nacházíme na starých farách, později také zvaná »Inventaria«, výkaz farních a farářských příjmů od vrchnosti a poddaných osadníků. V tom jsou také seznamy desátků jednotlivých hospodářů, takže registra tím poslouží jako rodopisný pramen. P. Hille podává úplné seznamy hospodářů a jejich desátků z těchto míst, jež tehdy byla přifařena k Hornímu Záhoří (u Písku): H. Záhoří, Dolní Záhoří, Vlastec, Kačná Hora, Jamný, Třešně, Novosedly, Svatonice, Vrcovice, Voníkov, Držov, Ves Louka, Břeháci od řeky Vltavy, Březáci od řeky Otavy, vše z uvedeného roku 1672. Fr. Teplý »Ze starých matrik« (str. 22-28) zaznamenává několik zajímavých osobitých poznámek u matričních zápisů, jak je činili kantoři mimochodem; čerpal z matrik jihočeských, jmenovitě z Miličína a odjinud. Inž. Vil. Vaniček »Matrika držkovská z roku 1651« (str. 96-124). Jde o Držkov v okr. Železný Brod. Matrika obsahuje zápisu křtěných v l. 1651-1668 a oddávaných v období 1658-1668. Autor podnícen prof. Drem J. V. Šimákem podává popis vnějších a vnitřních znaků pramene, zvláště doslova cituje některé zápisů a jména a hlavně podává opis zápisů v rozdelení podle míst a v nich v časovém pořadí, nejprve křty, pak sňatky. Jsou tu zápisy z těchto blízkých i velmi vzdálených míst: Alšovice (Badenský pluk), Bauernhütte, Bohdalovice, Božkov, Bratrouchov, Bratříkov, Brod Uheršký, Brod Železný, Bzí, Dalešice, Držkov, Hamr Plavský, Hamrska, Haratice, Helkvice, Horka Hrubá, Horka Malá, Huntířov, Huť (Lába), Jablonec n. Jiz., Jesenné, V roč. XXXV. jest pokračování (str. 34-46 a 114-140): Jílové, Jirkov, Jistebisko, Kamenice (Horská), Kokonín (Kukař), Koruna Zlatá, Lhotka, Libštát, Loužnice, Lučany, Maršovice, Navarov, Olešnice Zlatá, Paseky, Pěnčov, Plavy, Popelnice, Přichovice, Přívavky, Půlečný, Pustiny, Radčice, Rejdice, Rokytnice n. Jiz., Ronov (u Žitavy), Roztoky, Ruprechtice, Sklenářice, Smržovka, Stanový, Studnice Černá, Svárov, Nový Svět, Škodějov, Šumburk, Tříč, Tanvald, Vlastibor, Vohraženice, Vojtěšice, Vysoké n. Jiz., Wahlkirchen, Zákoutí, Zásada a nezn. místa. Příspěvek Inž. Vl. Vanička je jistě velmi pracný, ale byl

by ještě záslužnější, kdyby byl jmenný obsah matriky zpracován v seřazení podle příjmení, v nich podle let a míst výskytu. Dr. Václav Bartůnek podává zprávy o dobříšských matrikách (str. 47-48), o pamětní knize fary v Bakově nad Jizerou (str. 48) a o nejstarší bakovské matrice (str. 48).

V. D.

PRAŽSKÉ KOSTELY A CÍRKEVNÍ PAMÁTKY, O CHRÁMU MATER BOŽÍ PŘED TÝNEM ZEJMÉNA. Vydané L. P. 1939. Vydavatelstvo »Pražské kostely a církevní památky«. Za spolupráce církevních hodnostářů vydává a řídí E. Krbec (Praha), typ. Palásek a Kraus 1933, v. 8, str. 36.

Kromě příslušných obrázků čteme zde hlavně příspěvky o chrámu Matky Boží před Týnem (Kamil Novotný, výhátek z Uměleckých památek), od Ludvíka Kessnera o dějinách oltářů v tomto chrámu a od téhož »Náhrobky v kostele M. B. před Týnem«. Je to článek nejdelenší a pro nás též nejzajímavější. Podle literatury i vlastního šetření autor popisuje celkem 85 náhrobků, z nichž však známe přesnou polohu jen 53 hrobek, staročeský sklípků. Na 59 náhrobních kamenech se zachovalo 45 nápisů; známe však (z literatury) celkem 60 nápisů, totiž 27 českých, 32 latinských a 1 německý. Z významných osob zde pohřbených jmenujeme aspoň některé: 1471 Jan Rokycana, 1521 Václav Kostka z Postupic, 1533 Jan Pašek z Vratu, 1586 Karel Černín z Chudenic, 1601 Tycho Brahe, 1612 Jan Karel Voráčický z Paběnic, 1698 Jan Dlouhoveský z Langendorfu, 1769 rodina Voříkovských z Kundratic, a j. v. Z farářů, kteří zde působili, prosli Konrád Waldauser, Jan Milíč z Kroměříže, Jakoubek ze Stříbra, cit. Jan Rokycana, Havel Cahera, Jan Petr Čechiades (první katolický farář týnský po Bílé Hoře, 1622 a 1630), Jan Florián Hammerschmid (český historik, tu v l. 1710-1735) a j. v. Účel knížky je hlavně propagační, ale rodopisce — pokud nesáhne přímo po širší odborné literatuře (Hammerschmid) — zaujme též. Zajímavé jest také zjištění, jak mnoho nápisů na náhr. kamenech bylo vyslapáno za posledních 150 let; což potom za tři a více století? -k-

SEKLA BOHUMIL: RŮST NÁRODA. Svazky úvah a studií, řídí Dr František Kovárná, čís. 11. Praha, V. Petr 1940, m. 8, str. 32 (za 4.- K.).

Odborník, známý již dřívějšími studiemi o populačních otázkách v našich zemích, napsal pro populární »Svazky« stručný informativní přehled o tom, jaká je skutečnost a vyhlidky českého národa po stránce populační. Rodopisci se těmito otázkami zabývají zvlášť, také Časopis RS jim věnuje ochotně příslušné místo, a proto jistě naši čtenáři sáhnou po této knížce rychlého i dobrého poučení. Autor v úvodě zavrhuje podezřování národů pro jejich malou početnost (pocit sebepodceňování), načrtává českou populační krizi v souvislosti s psychologickými změnami již od min. století a s evropským prostředím (kolébky — rakve), dovozuje číselné národnostní přesuny, podává výklad »stárnutí národů«, uvažuje o množství a jakosti jedinců v národech, osvětluje diferenční plodnost a dědičnost talentů, ukazuje, jak různí evropští národy usilují o zvýšení svého počtu a jakosti, a končí výzvou, aby vedení českého národa s veškerou vážností a rozhodností přistoupilo k řešení naší otázky nejbolavější a nejosudovější, otázky bytí či nebytí. Malá knížka s velkou pravdou, byť neradostnou.

V. D.

FIALA JOSEF a J. F. SVOBODA: NOVOMĚSTSKÝ LISTINÁŘ. Vydalo Horácké museum. Nové Město na Moravě, typ. tiskárna Vydavatelství družstva, I. část 1937, II. část 1939, 8.

Nové Město na Moravě bylo povýšeno r. 1635 kard. Dietrichštejnem na město. Tento letopočet vzali vydavatelé za dělítko dvou částí listináře. V listináři otiskují z originálů a pokud se originály nezachovaly, z nevidimovaných opisů text nejdůležitějších listin, zvláště výsad, mezi jinými též polepšení pečetního znamení a udělení znaku městu, od polo-

vice 17. věku různé seznamy obyvatelů, zvláště poplatníků. Prameny byly jednak pramenná literatura (Moravský kodex, Archiv český), jednak a hlavně archiválie, zvláště původní písemnosti v archivu v Roudnici. Rodopisce z těch míst a okolí zaujmou mnohé písemnosti, zvláště když hledání v množství látky usnadňují rejstříky jmen místních (2 strany) a hlavně jmen osobních a rodových (celkem 10 stran). Kniha je vyzdobena několika obrázky a plánky.

Vd.

Z P R Á V Y .

»NOVÁ ČESKÁ RODINA. Podle nynějších předpisů musí se při každé změně držebnosti prokázati arijský původ. Této povinnosti jsem musel dostáti také já a tak se stalo, že jsem začal sháněti za přispění staré zelené knihy, rodinné kroniky, data o narození a sňatcích svých dědečků a babiček s otcovy i matčiny strany. Psal a jezdil jsem po venkovských farách a po více než dvaceti a dvacetipěti létech jsem mluvil se svými bratranci a sestřenicemi a starými tetičkami, vypůjčoval jsem si od nich zažlutlé doklady s vybledlými císařskými kolky a rozlámanými pečeťmi. A když jsem už měl průkaz hotový, sestavil jsem si vývod nejdříve z osmi předků, rozložil jsem si staré papíry, rozevřel rodinnou kroniku a zamyslil jsem se nad naším rodem. V pokolení mých dědečků a babiček bylo celkem 24 dětí, v generaci jejich potomků (můj otec, matka, strýcové atd.) bylo 12 dětí a v dnešním pokolení (moji sourozenci, bratranci a sestřenice) jsou 4 děti. Toto zjištění mě přimělo k tomu, že jsem se náležitě rozhlédl po svém příbuzenstvu a to nejen po stránci populační, ale také sociální a národnostní. Je to s námi špatné... Promluvil jsem o tom se svými přáteli a zase jsme počítali dědečky, babičky, jejich potomky, děti těchto potomků — a na konec zase katastrofální číslo v nynějším pokolení. Každou neděli v posledních třech měsících jsem věnoval návštěvám rodin svého rodu. Zkoumal jsem a vyšetřoval příčiny, proč to s rodinou tak dopadlo. Nyní již mám jasný obraz o této katastrofě a v častých úvahách o ni jsem dospěl k názoru, který zde podávám ve formě návrhu k veřejné diskusi a k nalezení šťastného východiska z dnešních neutěšených poměrů populačních a národně so-ciálních:

Navrhoji zavedení funkce nejstaršího (hlavy) rodiny či lépe rodu a to ve všech stavech našeho národa. Povinností této hlavy rodu, kterou může být jen nejstarší mužský potomek, po jeho smrti prvorodený syn, by bylo, aby bděl nad zachováním rodu, nad všemi členy rodu, aby z nich byli rádní občané a Čechové. Dával by povolení k sňatkům, zamezoval rozvody, pomáhal sociálně slabším rodovým příslušníkům, dbal o udržování a přichylnosti k rodině, o vzájemnou pomoc, o vedení rodinných kronik, o správu jmění sirotčího, poručníkování atd. Svolával by všecky členy rodu k pravidelným schůzkám, zvyšoval by mravní i sociální úroveň všech členů rodu, dával jim rady, rozhodoval o zaměstnání dětí také druhých svých sourozenců a vypořádal by pravého rodinného ducha soudržnosti a střežil by národní charakter rodu. Předpokládám, že tato hlava rodiny bude nejinteligentnějším členem. Nemíli prvorodený syn vhodnou osobou, zvolí si rodina svoji hlavu z mladších, ale schopných mužských potomků. Žije-li ještě dědečkové, tcháni nebo několik otců, utvořila by se rodinná rada s předsedou (hlavou). A také v těch případech, kde z celkového počtu rodinných příslušníků jest převaha anebo výlučně osoby ženského rodu, volila by se rodinná rada.

Než jsem napsal tento návrh, promítl jsem si několik případů jednak své rodiny, jednak rodin svých přátel a soudím, že by se zde naskytla skvělá příležitost N. S., usměrnití a také zvýšení význam rodiny a učiniti velmi mnoho pro záchrannu a pomoc celé řady příslušníků našeho národa. Kolik jest případů v rodinách, že zámožnější příbuzný ne-

ví a nechce vědět, v jakých poměrech žijí jeho pokrevní příbuzní; kolik jest případu, kdy strýc — situovaný starý mládenec — mohl by rádou a menší podporou pomoci vzdálenému synovci-talantu. Kdy tetička, už dnes důvěrně ohlašuje, že celé své jmění odkáže tomu a tomu řádu a při tom zapomíná na rodinu své sestřenice na venkově, která má $7\frac{1}{4}$ ha a neví, jak uživiti osmičlennou rodinu. Tři rodiny mají dohromady jednu vnučku; všecko po nich dostane ta vnučka, ale bratr jejího otce — otevřel si obchod na venkovském městě, potřeboval rady a menší záruku bankovní — asi zkrachuje. A takových různých případů mohl bych uvéstí mnoho. — Ekavek. — (Podle Národních listů ze 3. září 1939.)

Otiskujeme tento spontánní hlas a uvítáme názory čtenářů. Pisatel zřejmě měl na mysli to, s čím začínali budovatelé rodových svazů, co Rodopisná společnost propaguje již od svého počátku roku 1929 a o čem Je podrobně psáno Drem Zd. Kristinem v čl. »O rodových svazech u nás a v Německu« v ČRS VII-VIII. 1935-36, str. 4-7, v též ročníku ČRS jsou drobné články o rodové společnosti Stunů (str. 76-77), Opatrných (str. 78-80) a j. v.

red.

ZA VĚRNOST PŮDĚ — NA MORAVĚ. Po způsobu České zemědělské rady v Praze rozhodla Česká zemědělská rada v Brně, že bude také udíleti pocty zemědělským rodům, které prokáží, že hospodaří na téze usedlosti přes sto let. Symboly pocty vyhotoví zemědělská rada v Brně sama. Budou to pro všechny rody diplomy s moravskými motivy a desky pro ty rody, které drží usedlost přes 250 let; bronzové plakety (rodům přes 150 let) budou udíleny až později. Tyto stupně poct, způsob opatřování dokladů, posuzování žádostí a udílení poct jsou a budou ovšem stejné jako v Čechách (viz ČRS IX-X, 1937-38, str. 49-54). Propagace akce děje se tiskem, zvláště v kronikářsko-rodopisné hlídce v Moravském hospodáři, týdeníku České zemědělské rady v Brně. Odborné práce a posudky koná Sdružení venkovských kronikářů a rodopisců při SUS v Brně. Samostatně dosud byly vydány dva letáky, ve kterých se m. j. informace praví: »Dějiny rodu jsou věrným obrazem dějin celého národa: hospodářský a kulturní rozmach vlasti stejně se zrcadlí v rodinné kronice, jako i její neštěstí a úpadek. A jako národ nežije jen pro přítomnost, ale buduje a staví pro potomstvo, tak i členové rodu, tyto součásti národa, nestaví jen pro sebe, ale i pro své děti a děti svých dětí, aby jim zajistili předpoklady pro lepší a šťastnější budoucnost. Měl hlubokou pravdu básník Otokar Březina, když pravil, že národ je spojenství zemřelých, živých i nenarozených. Jsme jen spojovacím článkem dvou generací, jehož úkolem je dědictví otců zachovati, rozmnožiti a odevzdati neztenčené generaci příšti.« »... mezi rodem a usedlostí je velmi úzké spojení, příslušenství: určité rodové jméno může být povozováno za příslušenství určité usedlosti stejně, jako opačně usedlost doplňuje často určité jméno. Proto tato rodová tradice selská jest spojena vždy s charakteristikou reální, statku, na němž rod hospodařil.« Ve Sdružení pracují zejména Dr L. Hosák, Ing. Dr Al. Kacíř, Ing. K. Vlček a j. v.

Dk

SOUPIΣ MORAVSKÝCH RODOPISCŮ. Sdružení venkovských kronikářů a rodopisců při SUS v Brně (dříve Kronikářský a rodopisný odbor při SUS v Brně) přičlenil také rodopisce, kteří bývali sdruženi v Rodopisném odboru Spolku vlasteneckého musea v Olomouci a vydal jejich první seznam v uspořádání podle okresů. Seznam jest celkem na sedmi stranách, rozmnožen cyklostylem a bude každého roku doplnován.

-ví-

POCTY SELSKÝM RODŮM VE FINSKU. Zajímavá země, řídce a poměrně pozdě kolonisovaná, jejíž lid jednotlivě má rodové kořeny proto stopovatelný až k prvnímu osídlení. Jest tu překvapující počet rodů, které mohou prokázati, že jejich prapředci usedlost vskutku založili, to jest vykáceli les, vzdělali půdu a zbudovali stavby obytné a hospodář-

ské. Velká část statků pochází z 16. stol. Mnohé z nich jsou podnes, přes 400 let obdělávány tímtéž rodem. Za nejstarší jest považována usedlost Koivisto (majitel je Kalle Koivisto) od roku 1539. Velikost finských statků jest různá, nejstarší zápis o starousedlých rodech jsou až z 16. věku, na př. Havia isto od r. 1558 má 146 ha (110 ha lesa, 27 ha polí a 9 ha neplodné půdy), Heikkilá od r. 1540 má 134 ha (80 ha lesa a 54 ha polí), Iso Annala od téhož r. 1540 má 197 ha (146 ha lesa, 34 ha polí, 15 ha luk a 2 ha vodní plochy); vlastnicí je nyní žena. Velmi staré jsou usedlosti Keski Villilä o 85 ha a Karppila od roku 1550 o 98 ha půdy. Roku 1935 na hospodářské výstavě v Tampere byly odevzdávány zástupcům rodů, které hospodaří na téže usedlosti přes 200 let, jako veřejné pocty diplomy. Těchto rodů prý jest v okrese Home Tavastland 154; prvním poctěným rodem byl rod »nejmladší«, Ilmari Anttila, jehož statek jest v majetku jejich rodu »jen 200 let«. Diplomy jsou vázány v kůži s pečetí, obsahují dějiny příslušného rodu. Sedlákům je odevzdával ministr Linna. Odevzdávaje diplomy, finský ministr zdůraznil význam věrnosti otcovskému dědictví a úctu k práci předků. Za nejtěžších okolností pracovali finští sedláci, hlad, mor a války se střídaly, sedláci však nepodlehli: Pracovali na svých polích a přitom ještě opatřovali armádu mužstvem i zásobami a to na bojištích ve vlastní zemi i za hranicemi. Ministr prohlásil, že diplomy starobylým rodům jsou poctou nejen žijícímu pokolení, ale je to také dar našich otců synům. Diplomy vyprávějí dějiny nejen selského statku, nýbrž celé země. Zvláště cenné jsou ony diplomy, které mluví o založení rodinného krku a statku. Pro vlastníky těchto usedlostí zemědělství již není pouhým prostředkem k živobytí, nýbrž posvátným úkonem, který plní se zbožnou myslí v boží volné přírodě. (Podle »Venkova« z 21. července 1935.) — O poctách selským rodům v Čechách jsme tu psali v ČRS IX-X. 1937/8 str. 49-54 a o též akci na Moravě píšeme v tomto čísle. — red.

ŠIVELOVÉ, HENRI SIVEL A OSUD ČESKÉ KRVE. Místo a doba nejednou způsobily, že rod ztratil původní národní tvář, řeč vědomí národní příslušnosti, zejména novodobými prostředky osvětovými a propagačními. Střední Evropa jest toho dokladem nad jiné části Evropy nejpříkladnějším, ano český národ zvlášť. Je tu velký počet rodů, které byly přenárodněny, jsou to rody také některých významných a proslavených osob. Zvláště zajímavý jest rod Henri Sivela, Piccardova předchůdce. V Napoleonově době žil na moravském Slovácku sedlák Josef Šivel, jenž měl dva syny, Františka a Josefa. Mladší Josef Šivel vstoupil dobrovolně do rakouské armády, byl však v Itálii Francouzi zajat. Dostal se do města Sauve v okrese Gard u Vigan. Oženil se a r. 1801 se jím narodil syn Alexandre. V obecní matrice ovšem byl zapsán Alexandre Sivel; český jazyk, třebaže se mu od otce naučil, Alexandre časem zapomněl, stal se Francouzem. Pojal za choť Caroline Jeane Brés a s ní po prvé se u jeho jména objevil Šlechtický přídomek de Pigné. Jejich druhorozený syn narodil se 9. listopadu 1834 v Sauve a nazván Henri Théodore. Proslul jako balonový letec. Roku 1862 — z pověření francouzské akademie — konal cestu Evropou a navštívil také Prahu; provedl zde let do výšky 2300 m a druhého dne (28. září) let opakoval. Na posled byl v Praze 4. října 1874. Následujícího roku 1875 jej francouzská akademie pověřila stratosférickým letem. Sivel vzletěl dne 15. dubna, dosáhl výše 7000 m, pak celá posádka balonu omdlela, letěli iště ještě výše, pak klesali, až po čtyřech hodinách letu došlo k pádu balonu; při něm až na jednoho člena posádky všichni zahynuli. Hrdina Henri Sivel byl oslavován jako dobyvatel stratosféry a Francouz — o jeho české krvi a jméně tehdy nikdo nevěděl. (Podle Národní politiky 1939 XII. 15.)

red.

RODOPISNÁ HLÍDKA.

DOTAZY A ODPOVĚDI.

D o t a z y :

98. **Franzl** (Francl, Frantzl). — Prosím o laskavé zprávy: a) o příslušnících técto rodů výbec, b) o držitelích mlýnů v Borovsku (u Dol. Kralovic) a ve Velkém Bednárci (u Jindř. Hradce), po nichž se zachoval název »Franclův mlýn«, c) o místu a době sňatku Matěje Franzla, měšťana v Kutné Hoře, s Ludmilou Böhmovou (kol r. 1830) a druhého jeho sňatku s Marií Littmannovou (kol r. 1845), jakož i o rodičích prvej jeho ženy, Josefu Böhmovi, obročním z Lisy (?), a Terezii, dcerí Jana Hamzla, ředitele ve Vilémově.
103. **Souhrada**. — Hledám data narození, sňatku a úmrtí Matěje Souhrady, pekaře v Hor. Záhoří, pozd. měšťana v Písku (nar. asi r. 1782) a data narození jeho prvej manželky Františky Skuhrové (nar. asi r. 1794).
104. **Zauschner**. — Kdy a kde se narodil a oženil Jindřich Zauschner, kašmární pokladník v Písku (nar. asi r. 1777) a kdy a kde se narodil z manželství s Barborou Molendovou jeho syn Karel, účetní revident v Písku (nar. asi r. 1814). — Dr O. Franzl, Brno, Nám. Svobody 21.
105. **Hruškové v Sověticích v 16.-17. století**. Na křtitelnici v kostele v Hněvčevsi jest v nápisu psán také JIRSI HRVSSKA Z SOWIETIC; datováno r. 1555. Z matrik je znám až Adam Hruška, prvně zapsaný při křtu svého syna Jana Hrušky, nar. 8. IX. 1667. Podle ústní tradice přišel sem první Hruška ze Slezska na panství Sadové za purkrabího. Prosíme o zprávy o tomto rodu, zvláště o jeho původu a souvislosti Jiřího Hrušku z r. 1555 s Adamem Hruškou z r. 1667.

O d p o v ě d ě :

59. **Zvěřina**. Rod tohoto jména žil také na Těšínsku, neboť v těšínském urbáři r. 1577 jest zapsána v městě T. také Zvěřinovská zahrada.
Dk.

Z RODOPISNÉ SPOLEČNOSTI.

Valné shromáždění Rodopisné společnosti v Praze, řádné XI., konalo se v pátek dne 29. března 1940 v Obecním domě hl. m. Prahy. Účastnilo se ho 31 členů a 11 hostů; za zakládajících členů byli přítomni Dr. Mikuláš hr. des Fours-Walderode a Jiří hr. Sternberg. Omluvný a pozdravný telegram zaslal předseda Zdeněk hr. Kollowrat-Krakowský. Zasedání řídil I. úř. místopředseda Dr. Zdeněk Kristen, který vzpomněl zesnulých členů Společnosti. Po přečtení a schválení zápisu o posledním valném shromáždění, jednotliví činovníci podali své zprávy o činnosti.

Jednatel Dr. V. Dávidek: Konány dvě členské schůze s přednáškami (1. VI. 1939 Dr. Jarm. Psotníčková »O národní rodopisné kartotéce«, 28. II. 1940 Dr. Václav Bartůněk »Vývoj farních matrik« a Dr. Karel Doskočil »Vývoj farních matrik v českých zemích ve světle právních předpisů«). Výbor rokoval celkem devětkrát, r. 1939: 3. a 16. V., 11. X., 10. XI. a 15. XII., r. 1940: 10. I., 2. II. 6. a 27. III., Rod. spol. spolu pracuje se Sdružením venkov. kronikářů a rodopisců v Praze a v Br-

Rodopisná společnost v Praze

zaznamenává s upřímným žalem úmrtí těchto členů,
jimž zachová trvalou vzpomínsku:

Antonín Hrabák,

vrchní tajemník ČTR v Praze n. o., bývalý pokladník
Rodopisné společnosti,

Ing. Jaroslav Christen,

vrchní zemský stav. rada n. o. v Praze,

Doc. Dr. Josef Matoušek,

universitní docent, archivář v Praze,

Leopold Pixa,

profesor n. o. v Praze,

Leopold Šlemr,

min. rada n. o. v Praze.

ně, s Masarykovým ústavem pro národní výchovu v Praze, s odborem »Česká rodina« při Radosti ze života. Společnost byla nucena učiniti a přip. učiní další kroky proti některým spolkům, které využívajice doby příznivé rodopisu znevažují jej prokázaně neodbornou a vyšším ideálům škodlivou činností. V korespondenci RS vyplňuje největší část služba soukromým žadatelům z Ameriky, Jugoslávie, Německa, ovšem nejvíce z Moravy a Čech. Celkem vyřízeno 526 čís. jedn. Nových členů přijato r. 1939 celkem 20, od počátku r. 1940 již 21 člen; vzácně a povzbudivé pochopení projevila o rodopisné snažení Ústřední jednota hospodářských družstev, která se stala zakládajícím členem RS. »Příručka rodového kronikáře« od Dra Ant. Markuse byla doporučena ministerstvem školství a nár. osvěty středním školám. Jednatelskou funkci vykonávali postupně od 13. III. do 5. VI. a od 5. IX. 1939 do 9. I. 1940 I. jednatel Jiří Felix a od 6. VI. do 4. IX. 1939 a od 10. I. do 29. III. 1940 II. jednatel Dr V. Davídek. Zpráva redakční: Redaktory byli Dr Ant. Markus, prof. Frant. Navrátil a Dr V. Davídek. Výbor stanovil, aby časopis vychází za rok o 128 str. Poslední dvojčíslo 3/4 jest právě u censury. Zdržení bylo zaviněno mimořádnými poměry a likvidaci dosavadní tiskárny Družstvotisku. — Správce jmenné kartotéky A n t. M a r e š vytkl členstvu, že posud neposlalo své vývody pro kartotéku RS; jsou v ní shromažďovány také vývody zasloužilých osob. Správce skladu a knihovník

Jan Eh1 podal podrobnou zprávu o uspořádání, uskladnění a sepsání skladu, které si vyžádalo neobyčejně námahy, a o knihovně, která byla rozmnožena koupěmi a dary; dárcům: Stan. Dvořákovi, Dru Davidkovi, B. Kšárovi, A. Petulovi, Em. Slavíkovi, Dru Nožičkovi, Dru Gráfovi a Ant. Marešovi byl vysloven dík. Pokladník K. Křík a v a podal pečlivě vypracovanou zprávu pokladni. V uplynulém roce po dlouhé době po prvé se kryje náklad časopisu přibližně příjmy z téhož roku. Ovšem velká část z těchto příjmů je z prodeje tiskovin, kdežto placení členských příspěvků stále, byť méně, vázne; členové by si měli dobré uvědomiti, že tím podvazují vydavatelskou činnost RS, kterou jistě očekávají. Po zinventování skladu bylo možno provést jeho přibližný odhad, jak uvedeno v připojené tabulce. Revisor, F. J. Srbek a Frant. Karásek, zkoumali hospodaření a činnost výboru RS, schválili účty a doporučili, aby výboru bylo uděleno absolutorium, což se stalo. Potom byly provedeny volby a zvolení: Předseda: Zdeněk hrabě Kolowrat Krakowský Liebsteinský, I. (úřad.) místopředseda: PhDr. Zdeněk Kristen, II. Jiří hr. Sternberg. Členové výboru: PhDr. Václav Davídek, Jaroslav Smišek, Jan Eh1, Antonín Mareš, ThDr. Václav Bartůněk, Bedřich Kšára, prof. Frant. Navrátil, MUDr. Ignác Horníček, Emanuel Slavík. Náhradníci: PhDr. Bohumír Lafka, RNDr. Jar. Psotníčková, Adolf Peťule, Augustin Bek, PhDr. Ladislav Hosák, Josef Zita. Revisor: F. J. Srbek, František Karásek. Smírčí soud: Doc. PhDr. Václav Černý, JUDr. Jan Kasanda, JUDr. K. Wiesenberger. Nato Dr. Zd. Kristen za nově zvolený výbor poděkoval za projevenou důvěru, jmenovitě pak děkoval odstupujícím činovníkům: Dr. Ant. Markusevi a řed. Jiř. Felixovi, kteří se zvláště zasloužili o rozkvět RS, dále prok. K. Kříkavovi, jenž po tři roky svědomitě plnil úkol pokladníka a z ohledu na zdravotní stav byl nyní nuten vzdáti se veřejné činnosti, a konečně odb. spisovateli J. Pilnáčkovi, který byl výborem jmenován dopisujícím členem Společnosti.

Z hostů pozdravil přítomné br. Čestmír Pavlík, člen výboru Národního souručenství a předseda odboru »Česká rodina« při Radosti ze života; uvítal spolupráci mezi RS a »Českou rodinou«, v níž spatřuje uplatnění teorie v praxi, neboť mu jde o uplatňování všech zdravých zásad eugenických, populačních, křesťanské úcty k matce a výchovy rodinné tradice (na př. kronikářstvím) v životě celého národa. Za Jednotu starých českých rodů pozdravil přítomné její jednatel V. Přech.

Přednáška PhDr. Zdeňka Kristena o »Úkolech českého rodopisu« jest otištěna v tomto čísle ČRS vpředu.

Ve volných návrzích podal správný výbor RS návrh, aby v uznání zásluh, které si získali o Rod. společnost, byli zvoleni jejimi čestnými členy: řed. PhDr. Antonín Markuse-Ratkovich, jeden ze zakladatelů Společnosti, dlouholetý redaktor ČRS, její místopředseda a zasloužilý rodopisný odborník, a vrch. pošt. řed. Jiří Felix, první revisor účtu, pak dlouholetý úř. místopředseda a posléze jednatel RS, zaslouživší se zvláště o hospodářské vyrovnaní Společnosti. Návrh byl jednomyslně schválen.

Změna stanov. Stanovy naší Společnosti byly změněny takto: § 1. Název společnosti jest: Rodopisná společnost v Praze (»českoslovanská škrtnuto) a působnost její vztahuje se na celý obvod českomořavský (místo: »Československé republiky«). § 2. Účelem společnosti jest sdružiti české (místo »československé«) badatele... § 3: ... Ústavu rodopisného (»Československého škrtnuto). § 4, a): ... ve všech městech Čech a Moravy (místo »Československé republiky«). § 5, odst. 2: ... korun... K (»československých škrtnuto. též »č« ve zkratce KČ), odst. 3. Členy řádnými mohou být tuzemské korporace vědecké nebo bezúhonné obočané české národnosti (místo »českoslovenští státní příslušníci«). § 16. Jednací řeč společnosti jest jazyk český [místo: »státní (českoslovenký)«]. § 17. ... ústavu rodopisu emu (»Čsl. škrtnuto).

Ustavující schůze nového výboru RS konala se po valném shromáždění dne 29. března; o ní a dodatečně ve schůzi výboru dne 12. dubna 1940 byli zvoleni činovníky jednotlivě: J e d n a t e l e: I. Dr. Václav Davídek, II. Dr. Václav Bartůněk, p o k l a d n í k: Jaroslav Smišek, ú c e t n í: Emanuel Slavík, s p r á v c e s k l a d u a k n i h o v n í k: Jan Ehl, s p r á v c e j m e n n é k a r t o t é k y: Antonín Mareš, z a p i s o v a t e l: Adolf Peťule, a r c h i v á ř: Bedřich Kšíára, r e d a k t o ř i: Dr. Zdeněk Kristen, Dr. Václav Davídek a prof. František Navrátil.

ÚČET ROZVÁŽNÝ K 31. XII. 1939.

AKTIVA		PASSIVA	
	K		K
I. Pohotové prostředky:		I. 1. Základní jmění dle stanov	30.000,-
1. Pokladní hotovost 155·20		2. Předplacené členské příspěvky	240,-
2. Šek. účet pošt. spoř. 3.967·95		3. Reserva na roč. XI. 1939	2.700,-
3. Vklady u spořitele 5.269·69	9.392·84	4. Reserva na dubiosní pohledávky	2.855,-
II. Dlužníci:			35.795,-
1. Za členské příspěvky 10.250,-		II. 1. Věřitelé na účtech osobních	3.956·60
2. Za jiné pohledávky 713·50	10.963·50	Přebytek	108.64
III. Sklad tisků:			
1. Podle inventury	19.503·90		
IV. Sklad papíru	—·—		
	39.860·24		39.860·24
	—·—		—·—
	—·—		—·—
	—·—		—·—

V Praze dne 21. března 1940 k 31. XII. 1939.

KAREL KŘIKAVA,
pokladník.

FRANT. KARÁSEK,
revisor.

F. J. SRBEK,
revisor.

Časopis Rodopisné společnosti v Praze

vychází po sešitech čtyřikrát do roka a členové RS dostávají jej zdarma. Pro nečleny cena ročníku je K 40.—.

Cerpati ze slovesné části jest dovoleno jenom za přesného uvedení příslušné statí a přesného názvu časopisu. K reprodukci celých článků nebo větších jejich částí, obrazů, příloh atd. jest vždy třeba svolení výboru RS.

Otištění dotazů do 5 řádek je za 10.— K, další řádky po 3.— K. Členové RS mají nárok na otištění jednoho dotazu ročně do 5 řádek zdarma, a co tento rozměr přesahuje, za polovinu uvedené sazby.

Členský příspěvek řádných členů činí ročně K 40.—, členové zakládající platí jednou pro vždy K 1.000.— najednou nebo v pěti po sobě jdoucích ročních splátkách po 200.— K. Nové přistupující členové platí 10.— K zápisného jednou pro vždy. K zásilkám členských příspěvků poštovními poukázkami dlužno připojiti o 1.— K více na doručné.

Přihlášky členské řízeny bud'tež na kancelář Rodopisné Společnosti v Praze II., Těšnov 65 (ministerstvo zemědělství), která přijímá též členské příspěvky. Šekový účet u Pošt. spořitelny Praha č. 90.686.

Stanovy Společnosti obdrží každý člen zdarma současně s členským průkazem.

Nově hlásícím se členům výbor RS usnesl se nabídnouti

ročníky I. až X. (1929—1938) Časopisu Rodopisné Společnosti v Praze s množstvím informativních článků, bohatstvím materiálu rodopisného a ilustracemi, za 200.— K; nečlenům za 300.— K.

Při koupì všech svazků roč. I.—X. poskytuje se jako premie »Popis obyvatelstva hl. m. Prahy 1770, I.<« zdarma. Jednotlivé ročníky I.—VI. jsou pro členy po 25.— K, nečlenům po 30.— K; dvouročníky VII.—X. členům po 40.— K, nečlenům po 60.— K.

Formuláře vývodů ze 16 předků jsou jednotně po —.50 K kus. — Cena jednotlivých svazků

KNIHOVNY RODOPISNÉ SPOLEČNOSTI V PRAZE:

Číslo 1. PhDr Adolf Lud. Krejčík: **Rodopiscův latinsko-český slovníček a glossářík**. V Praze 1933, 8⁰, str. 24. — Cena jednotně 5.— K.

Číslo 2. PhDr Adolf Lud. Krejčík: **Z bibliografie literárních pomůcek rodopisových**. V Praze 1933, 8⁰, str. 15. — Cena jednotně 5.— K.

Číslo 3. PhDr Antonín Markus: **Jan Helbling z Hirzenfeldu**, profesor historických věd pomocných na universitě pražské 1789 až 1869. V Praze 1933, 8⁰, str. 24 a 3 tab. — Cena jednotně 3.— K.

Číslo 4. PhDr Eduard Šebesta a PhDr Adolf Lud. Krejčík: **Popis obyvatelstva hlavního města Prahy z r. 1770. I. Staré město**. V Praze 1933, 8⁰, str. XXIII+387. — Cena členům 20.— K, nečlenům 30.— K.

Číslo 5. Reservováno.

Číslo 6. Rozebráno.

Číslo 7. Antonín Markus - Ratkovich: **Příručka rodového kronikáře. Úvod do praktické genealogie**. Druhé přepracované a ilustrované vydání »Rodinné kroniky«. V Praze 1938, 8⁰, str. 112. — Cena členům 15.— K, nečlenům 18.— K.

Objednávky vyřizuje každý knihkupec nebo přímo kancelář Rodopisné společnosti v Praze II., Těšnov 65.